

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΡΗΤΗΣ

ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ - ΤΜΗΜΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ

ΣΤΕΛΛΑ ΤΣΑΚΛΙΔΟΥ (0608)

ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

**«ΣΗΜΑΣΙΟΛΟΓΙΑ,
ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΑ &
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΝΟΗΜΑΤΟΣ»**

**Μία συγκριτική εξέταση διαφορετικών προσεγγίσεων
με κριτήριο το λεγόμενο (what is said)**

ΕΠΙΒΛ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΑΛΕΞΗΣ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΝΟΣ

ΚΡΗΤΗ 2016

Θερμές ευχαριστίες :

-στον επιβλέποντα καθηγητή μου, κο Αλέξη Καλοκαιρινό, για την πολύτιμη καθοδήγηση στα μονοπάτια της γνώσης,

-στο γραμματέα του ΠΜΣ, κο Γιώργο Μοτάκη, για την 24/24 7/7 υποστήριξη σε όλα τα τεχνικά ζητήματα,

-στους συμφοιτητές Άννα Μιχαλάκη, Ελένη Χαιρέτη, Κωστή Σηπιτάνο & Γιώργο Τριανταφύλλου και σε όλους τους φίλους μου για την ανεκτίμητη βοήθειά τους και τη συμπαράσταση,

-σε δυο ξεχωριστούς ανθρώπους, την Ελένη Σερπετινή & το Γιώργο Μιχαλόπουλο, στους οποίους οφείλω την αναγέννησή μου,

-και στην οικογένειά μου για την αγάπη της.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A. Εισαγωγή

1. Γενικά.....	5
2. Βασικές Έννοιες.....	9
2.1. Γλωσσικό νόημα και χρήση.....	9
2.2. Πρόταση (sentence), εκφώνημα, λογική πρόταση (proposition)....	9
2.3. Συγκείμενο.....	12
2.4. Τιμές αληθείας, συνθήκες αληθείας και συνεπαγωγή.....	13
3. Χρησιμότητα μελέτης και σύνδεση με Αρχιτεκτονική του Νοήματος.....	16

B. Οι θεωρητικές προσεγγίσεις στην οριοθέτηση Σημασιολογίας – Πραγματολογίας

1. Κριτήρια διαχωρισμού	17
2. Θεμελιωτές του διαχωρισμού – Morris και Carnap.....	23
3. Οι υποστηρικτές της πραγματολογικής διείσδυσης στη Σημασιολογία.....	24
3.1. Atlas.....	24
3.2. Recanati.....	26
3.3. Sperber & Wilson.....	28
3.4. Jaszczolt.....	29
3.5. Searle.....	31
4. Οι υποστηρικτές του σαφούς διαχωρισμού σημασιολογίας– πραγματολογίας.....	34
4.1. Borg.....	34
4.2. Cappelen – Lepore.....	35
5. Λοιπές προσεγγίσεις.....	37

Γ. Η Αρχιτεκτονική του Νοήματος & Το Ζήτημα του Λεγόμενου

1. Το Ζήτημα του Λεγόμενου.....	38
1.1. Η προσέγγιση των θεωρητικών της Συνάφειας.....	42
1.2. Carston.....	45
1.3. Recanati.....	46

1.4. Bach.....	49
1.5. Levinson.....	52
2. Συμπεράσματα και συγκεντρωτικός πίνακας θεωριών.....	57

Δ. ΠΗΓΕΣ

1. Βιβλιογραφία.....	60
2. Δικτυογραφία.....	66

A. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Γενικά

Σημασιολογία και πραγματολογία αποτελούν δυο συγγενή γλωσσολογικά πεδία με τη μεταξύ τους διάκριση πολλές φορές να καθίσταται προβληματική, καθώς αν και σε διαφορετικό επίπεδο εστίασης, αντικείμενο μελέτης και των δυο αποτελεί το μη φυσικό νόημα με εμφανή σημεία αλληλοεπικάλυψης¹. Όπως αναφέρεται, δεν είναι ξεκάθαρο για πληθώρα φαινομένων αν αυτά αφορούν στη σημασιολογία, στην πραγματολογία ή και στις δυο. Ένας επιπλέον παράγοντας που συνετέλεσε στη σύγχυση ήταν και η αρχική τάση να μην ορίζεται ξεκάθαρα το περιεχόμενο της πραγματολογίας με βάση τα μεθοδολογικά εργαλεία που χρησιμοποιεί, αλλά να ορίζεται από φαινόμενα που δε μπορούσαν να εξηγηθούν από τους κλάδους της

---

¹ Το φυσικό νόημα περιλαμβάνει μια λογική συνεπαγωγή, όπως αυτή που εμφανίζεται στο παρακάτω αποκλείεται:

(1) Εκείνα τα σημάδια σημαίνουν ιλαρά.

Στην παραπάνω πρόταση ο ισχυρισμός «εκείνα τα σημάδια σημαίνουν ιλαρά», συνεπάγεται ότι πρόκειται όντως για σημάδια ιλαράς. Υπάρχει, δηλαδή, μια λογική σχέση της μορφής:

(2) εννοώ (χ,ψ) -> ψ,

όπου χ τα σημάδια και ψ η ιλαρά. Προκειμένου να οριστεί πλήρως το μη φυσικό νόημα, ο Grice εισάγει δύο βοηθητικές έννοιες: το *νόημα του εκφωνητή* (utterer's meaning) και το *άχρονο νόημα* (timeless meaning). Το νόημα του εκφωνητή αναφέρεται σε αυτό που εννοεί ένας ομιλητής εκφωνώντας ένα εκφώνημα, ενώ το άχρονο νόημα είναι αυτό που ανήκει σε ένα είδος εκφώνηματος, όπως η λέξη ή η πρόταση. Έτσι, το μη φυσικό νόημα διαμορφώνεται ως εξής:

(3) Το ότι «το χ εννοεί (με την έννοια του μη φυσικού διαχρονικού νοήματος) ότι έτσι κι έτσι» θα μπορούσε ως πρώτη προσέγγιση να εξισωθεί με μια δήλωση ή διάζευξη δηλώσεων σχετικά με το τι «οι άνθρωποι» (γενικό) προτίθενται (με συνθήκη σχετικά με την «αναγνώριση») να έχουν ως αποτέλεσμα μέσω του χ.

Διευκρινίζοντας την έννοια του αποτελέσματος που έχει η πρόθεση του ομιλητή, ο συγγραφέας δίνει έμφαση στο να υπάρχει λόγος για το κοινό ώστε αυτό ενεργά να προβεί στο αποτέλεσμα και όχι απλά μια αιτιοκρατική σχέση που τον οδηγεί τυφλά εκεί¹. Μόνο έτσι μπορεί να νοηθεί ορθά η αναγνώριση της πρόθεσης του ομιλητή. Δίνει με αυτό τον τρόπο έναν ενεργητικό ρόλο στον ακροατή. Ως παράδειγμα για το μη φυσικό νόημα, φέρνει μεταξύ άλλων και το ακόλουθο:

(4) Εκείνα τα τρία χτυπήματα στο κουδούνι του λεωφορείου σημαίνουν ότι το λεωφορείο είναι γεμάτο.

Ως απόδειξη ότι το παραπάνω δεν περιλαμβάνει μια φυσική συνεπαγωγή και άρα δε συνιστά φυσικό νόημα δίνεται η περίπτωση να έχει όντως χτυπήσει το κουδούνι τρεις φορές, αλλά να μη σημαίνει αυτό ότι το λεωφορείο γέμισε. Ίσως ο ελεγκτής έκανε λάθος ή ίσως το κουδούνι να χάλασε και να χτυπάει από μόνο του. Μετά το διαχωρισμό σε φυσικό και μη φυσικό νόημα, ο Grice ασχολείται αποκλειστικά με το μη-φυσικό νόημα. Βλ. Grice, Paul H., 1989. *Studies in the Way of Words*. Κεφ. 14. Cambridge, Harvard University Press (σελ 213 – 220).

σύνταξης ή της φωνολογίας, δηλαδή, δια της εις άτοπον απαγωγής, λειτουργώντας ως «κάλαθος των αχρήστων» κατά Bar - Hillel².

Μια τέτοια προσπάθεια διάκρισης μεταξύ των δυο προαναφερθέντων πεδίων έχει νόημα, σύμφωνα με τον Bach, προκειμένου αφ' ενός να δημιουργηθεί ένα πλαίσιο εντός του οποίου εμπίπτουν οι περιπτώσεις που το νόημα του ομιλητή δεν καθορίζεται πλήρως από το συμβατικό γλωσσικό νόημα και αφ' ετέρου να διαλευκανθούν ζητήματα που δημιουργούν ήδη αμφιλεγόμενες περιοχές όπως ο *τύπος* (type) και το *δείγμα* (token), η *πρόταση* (sentence) και το *εκφώνημα* (utterance), το νόημα και η χρήση, η ευαισθησία στο συγκείμενο ή μη, το γλωσσολογικό νόημα και το νόημα του ομιλητή, το κυριολεκτικό και το μη-κυριολεκτικό νόημα, το *να ειπωθεί* (saying) και *να υπονοηθεί* (implying) κάτι, το *περιεχόμενο* (content) και η *ισχύς* (force)^{3, 4}.

Τόσο η φιλοσοφία, όσο και η γλωσσολογία εκδηλώνουν ένα ενδιαφέρον στη μελέτη αυτή. Μια από τις πρώτες εμφανίσεις της στο φιλοσοφικό στερέωμα αφορά στην επίκλησή της από τον Strawson προκειμένου να διακρίνει μεταξύ *νοήματος* (meaning/Sim) και *αναφοράς* (reference/Bedeutung)⁵. Λίγο αργότερα, ο Austin, για πρώτη φορά αναγνωρίζει έμμεσα την ύπαρξη μιας διάκρισης μεταξύ των δυο πεδίων με την διάκριση ανάμεσα σε *λεκτικές* (locutionary) και *ελλεκτικές πράξεις* (illocutionary acts)⁶. Ακολουθούν οι Grice και Searle με τον «επαναπροσδιορισμό πληθώρας επιστημολογικών, λογικών και ηθικών όρων, όπως το *δείχνει* (looks) [και] το *γνωρίζει* (knows) ...»⁷. Τέλος, ο Kripke επιλύει το ζήτημα της σημασιολογικής

---

² Bar – Hillel, Yelloshua. 1971. Out of the pragmatic wastebasket. Στο *“Linguistic Inquiry”*, Τόμος 2 (σελ 401-407).

³ Bach, Kent. 1999. “The Semantics – Pragmatics Distinction: What It Is and Why It Matters.” Στο *“The Semantics/ Pragmatics Interface from Different Points of View”*. Επιμ. K. Turner. Oxford, Elsevier Science (σελ 65 – 66).

⁴ Στην πραγματικότητα, δεν πρόκειται απλά για κάποιες περιπτώσεις, όπως αναφέρει ο Bach. Διαισθητικά, γνωρίζουμε, ως φυσικοί ομιλητές της μητρικής μας γλώσσας, ότι ποτέ δε συμβαίνει το νόημα του ομιλητή να καθορίζεται πλήρως από το συμβατικό γλωσσικό νόημα. Το ζητούμενο είναι να διαλευκανθεί ο τρόπος με τον οποίο επιτυγχάνεται η πραγματολογική αυτή διεύθυνση.

⁵ Strawson, Peter. 1950. “On Referring”. Στο *“Mind”*. Τεύχος 59 (σελ 320 – 344).

⁶ Austin, John. 1960. How to Do Things With Words. Oxford, Oxford University Press (σελ 93 – 101).

⁷ Βλ. οπ. παρ. Bach, Kent. “The Semantics – Pragmatics Distinction: What It Is and Why It Matters.” (σελ 68).

αμφισημίας επικαλούμενος τη διάκριση μεταξύ *σημασιολογικής αναφοράς* (semantic reference) και *αναφοράς εκ μέρους του ομιλητή* (speaker reference)⁸. Στον τομέα της γλωσσολογίας, οι *γενετιστές σημασιολόγοι* (generative semanticists) στην πρόιμη φάση της γενετικής γραμματικής (δεκαετίες 1960, 1970) μείωσαν το φόρτο εργασίας της πραγματολογίας αξιοποιώντας τη *βαθεία δομή* (deep structure). Έτσι, φαινόμενα που εκ πρώτης όψεως δείχνουν πραγματολογικά, κατατάσσονται εντέλει στη σημασιολογία εξαιτίας της στενής τους σύνδεσης με τη σύνταξη⁹.

Αναφορικά με το θεωρητικό υπόβαθρο, μια πρώτη διάκριση μεταξύ των δυο - σημασιολογίας και πραγματολογίας - προκρίνεται από το διαφορετικό σημείο εκκίνησής τους. Η σημασιολογία¹⁰, αρχικά τουλάχιστον, είχε ως αντικείμενο μελέτης, *τυπικές γλώσσες* (formal languages) και μέσω αυτών τη «γλώσσα» γενικά¹¹. Η γλώσσα που την αφορούσε ήταν η *Ιδανική ή Ιδεατή Γλώσσα* (Ideal Language), μια γλώσσα τέλεια, απαλλαγμένη από τις θεωρούμενες ως ατέλειες της φυσικής γλώσσας. Εν πρώτοις, δηλαδή, δεν ενδιαφερόταν για τη φυσική γλώσσα, αν και από τη

---

⁸ Kripke, Saul. 1977. Speaker's Reference and Semantic Reference. Στο "*Midwest Studies in Philosophy*". Τόμος 2 (σελ 268).

⁹ «And there are many linguistic phenomena which might seem at first glance to be pragmatic but, because of their syntactic basis, are arguably semantic... [H]ere are a few examples: constraints on anaphoric reference (c-command violations), empty categories, implicit arguments, implicit quantification over events, thematic roles and complementation, lexical alternations, factive verbs, negative polarity items, connotations, it-clefts, wh-clefts, preposing, inversion, topicalization and other devices of information packaging, discourse modifiers and speech act adverbials...» Βλ. οπ. παρ. Bach, Kent. "The Semantics – Pragmatics Distinction: What It Is and Why It Matters." (σελ 70).

¹⁰ Η ίδια η σημασιολογία διακρίνεται σε φιλοσοφική σημασιολογία που ασχολείται με *αποφάνσεις* (propositions) και συνθήκες αληθείας και γλωσσική σημασιολογία – που αφορά στους τομείς της λεξικής, φραστικής και προτασικής σημασιολογίας - που διέπεται από γλωσσικούς κανόνες. Η πρώτη εντάσσεται στα πλαίσια των φιλοσοφικών σχολών των Frege, Russell, Carnap, Church, Montague, Kaplan, Stalnaker και Thomason. Οι παραπάνω ερευνητές έχουν προσπαθήσει να δώσουν τιμές αληθείας σε προτάσεις, μεταξύ των οποίων *τροπικές* (modal sentences) και *γνώμης* (belief sentences), γεγονός που έχει οδηγήσει σε αντίστοιχες θεωρίες για την τροπικότητα και συγκεκριμένα, την πιθανότητα και την αναγκαιότητα. Από την άλλη, η γλωσσική σημασιολογία αποτελεί κομμάτι της θεώρησης του Katz για τη γλώσσα, σύμφωνα με την οποία οι προτάσεις αντιστοιχίζονται με *νοητικά αντικείμενα* (mental objects). Βασικός στόχος της Κατζίανης λογικής είναι, όπως αναφέρει ο Davis, να εξηγήσει φαινόμενα όπως η αναλυτικότητα, η συνωνυμία, η *σημασιολογική ανωμαλία* (semantic anomaly), η *σημασιολογική περιττότητα* (semantic redundancy) και άλλα φαινόμενα που σχετίζονται με το γλωσσικό νόημα. Εφ' όσον, λοιπόν, πρόκειται, όπως φαίνεται, για θεμελιώδης διαφορές μεταξύ των δύο ειδών σημασιολογίας, καθίσταται σημαντικό να γίνεται σαφές κάθε φορά σε ποιο είδος ακριβώς αναφερόμαστε. Βλ. Davis, Steven, 1998. "Linguistic Semantics, Philosophical Semantics and Pragmatics". Στο "*Philosophia*". Τόμος 18. Τεύχος 4 (σελ 357). Εδώ, αναφερόμαστε στη φιλοσοφική σημασιολογία.

¹¹ Recanati, François, 2004. "Pragmatics and Semantics". Στο "*The Handbook of Pragmatics*". Επιμ. L. Horn, G. Ward. Oxford, Blackwell (σελ 442).

δεκαετία του '60 και έπειτα έγιναν προσπάθειες, όπως αυτές των Montague και Davidson, να ενταχτεί και η φυσική γλώσσα στα αντικείμενα μελέτης της. Η πραγματολογία, αντίθετα, ασχολήθηκε εξ αρχής με τη *Φυσική Γλώσσα* (Ordinary Language). Οι φιλόσοφοι της Φυσικής Γλώσσας θεωρούσαν ότι έπρεπε να απομακρυνθούν από το πρότυπο της Φρεγκιανής λογικής προκειμένου να αποκαλύψουν σημαντικά χαρακτηριστικά της Φυσικής γλώσσας. Εστίασαν στην πραγματολογική πλευρά της φυσικής γλώσσας, αν και θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ίδια η λογική αποτελεί εργαλείο και στην Πραγματολογία. Δηλαδή, η Πραγματολογία δεν αφορά κάτι το παράλογο. Αντιθέτως υπακούει και αυτή σε αυστηρούς κανόνες της λογικής και έχει δομή. Η δομή της όμως αυτή σχετίζεται με τη Φυσική Γλώσσα και συνεπώς βασίζεται στην παρατήρησή της. Η σχετική έρευνα εντάσσεται στο ευρύτερο πεδίο της ορθολογικότητας (rationality).

2. Βασικές έννοιες

Οι βασικές έννοιες, οι οποίες χρησιμοποιούνται προκειμένου να περιγράψουν τη διάκριση μεταξύ των δύο πεδίων είναι οι ακόλουθες: το γλωσσικό νόημα και η χρήση, η πρόταση, το εκφώνημα και το συγκείμενο, οι τιμές αληθείας, οι συνθήκες αληθείας και η συνεπαγωγή. Στην ενότητα αυτή θα γίνει μια σύντομη αναφορά σε καθεμία από αυτές προκειμένου να κατασταθεί ευκολότερη η παρουσίαση των γλωσσολογικών προσεγγίσεων που ακολουθούν.

2. 1. Γλωσσικό νόημα και χρήση

Ο Bach θεωρεί τη διάκριση μεταξύ νοήματος και χρήσης «παραπλανητική», όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, καθώς ακόμα και το κυριολεκτικό νόημα δύναται να εμπλέκεται με τη χρήση. Επιπλέον, εντοπίζει εκφράσεις που μπορούν και αυτές, όπως και η τροπικότητα να εμπεριέχουν ελλεκτική ισχύ. Μεταξύ των εκφράσεων αυτών, αναφέρονται οι παρακάτω: «παρ' όλ' αυτά», «επιπλέον», «εντέλει», «ούτως ή άλλως», «με κάθε κόστος», «ακόμα κ έτσι», «περαιτέρω», «επί τη ευκαιρία», «πρώτ' απ' όλα», «τελικά», «ειλικρινά», «κατά την άποψή μου», «συμπερασματικά», «όντως», «με άλλα λόγια», «τώρα που το λες», «από την άλλη», «σε αντίθετη περίπτωση», «για να ακριβολογούμε», «αρχικά»¹².

2. 2. Γλωσσοπρόταση (sentence), εκφώνημα, λογικοπρόταση (proposition)

Σύμφωνα με το Huang, μία πρόταση (sentence) είναι μια αφηρημένη γλωσσική οντότητα συνιστώμενη από λέξεις που οργανώνονται σε ακολουθία σύμφωνα με τους κανόνες γραμματικής της αντίστοιχης γλώσσας¹³. Η μελέτη του νοήματος μίας πρότασης ανήκει στη σημασιολογία και σχετίζεται με την αρχική της τοποθέτηση ως μελέτη των Ιδεατών γλωσσών. Αργότερα, όπως αναφέρεται και παραπάνω, η σημασιολογία στρέφεται στις Φυσικές Γλώσσες. Ενδιαφέρεται, πλέον, να ερμηνεύσει το νόημα των εκφωνημάτων, προτάσεων που έχουν συγκεκριμενοποιηθεί μέσω της

---

¹² Βλ. οπ. παρ. Bach, Kent. 1999. "The Semantics – Pragmatics Distinction: What It Is and Why It Matters." (σελ 71).

¹³ Βλ. οπ. παρ. Huang, Yan. Pragmatics (σελ 10).

χρήσης τους από συγκεκριμένο ομιλητή. Σε αυτό το σημείο, ξεκινά η σύγχυση σχετικά με το αν η επεξεργασία είναι σημασιολογική ή πραγματολογική και αν η μία διαδικασία παρεμβάλλεται στην άλλη. Επιπλέον, υπάρχει και μια άλλου είδους πρόταση, η λογικοπρόταση (proposition), η οποία αφορά στο περιεχόμενο μιας γλωσσοπρότασης (sentence) και στη δήλωση που αυτή μεταφέρει.

(5) Ο Λανς Άρμωστρονγκ κέρδισε στο Γύρο της Γαλλίας.

(6) Στο ο Άρμωστρονγκ Γαλλίας Λανς κέρδισε Γύρο της.

(7) «Γεια.»

(8) Ο Λιστ λάτρευε το Σοπέν.

(9) Ο Σοπέν λατρευόταν από το Λίστ.

(10) ΛΙΣΤ ΛΑΤΡΕΥΕ ΣΟΠΕΝ.¹⁴

Το (5) συνιστά μια πρόταση σε αντίθεση με το (6). Εδώ, αναφάνεται το ποιο ρόλο παίζουν οι γραμματικοί κανόνες στη σύσταση πρότασης ή όχι. Το (7) αποτελεί ένα εκφώνημα γι' αυτό και δίνεται εντός εισαγωγικών, καθώς έχει πραγματοποιηθεί στο λόγο από συγκεκριμένο ομιλητή εντός ενός ευρύτερου συγκείμενου. Τα (8) και (9) αποτελούν την ίδια λογικοπρόταση (proposition), η οποία παρουσιάζεται στο (10), δηλαδή, με άλλα λόγια, το προτασιακό τους περιεχόμενο (propositional content) είναι αυτό που παρουσιάζεται στην πρόταση (10). Σε μία αντίστροφη πορεία, το ίδιο προτασιακό περιεχόμενο μπορεί να εκφραστεί με διαφορετικές γλωσσοπροτάσεις. Έτσι, ο ομιλητής έχει τη δυνατότητα να αποφανθεί, να αρνηθεί ή να αναρωτηθεί, να πιστέψει ή να αμφιβάλει για την ίδια πρόταση. Το προτασιακό περιεχόμενο, όμως, στην περίπτωση αυτή, παραμένει το ίδιο. Κάτι αντίστοιχο συμβαίνει και με τις προτάσεις (sentences): μία πρόταση μπορεί όταν εκφωνηθεί να σημαίνει κάτι διαφορετικό αναλόγως του συγκείμενου της. Συνεπώς, είναι δυνατόν μία πρόταση να αντιστοιχεί σε διαφορετικά εκφωνήματα.

---

¹⁴ Τα παραδείγματα (5)-(10) ανήκουν στο Huang. Βλ. οπ. παρ. Huang, Yan. Pragmatics (σελ 11).

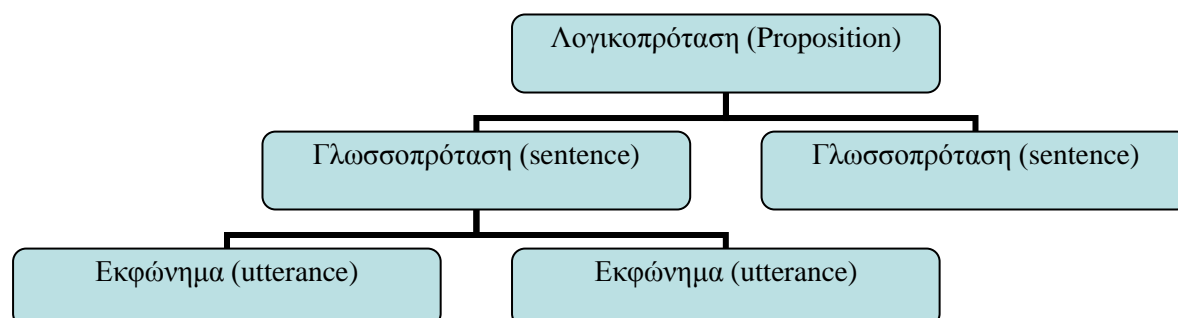
(11) Ο θεός μου είναι γιατρός.

(12) «Ο θεός μου είναι γιατρός.»

Η πρόταση (11), όταν εκφωνηθεί (12) από διαφορετικό πρόσωπο, πχ. Γιώργος ή Μαρία, έχει και διαφορετικό υποκείμενο, που προσδιορίζεται ως ο θεός του ομιλητή, του Γιώργου ή της Μαρίας αντίστοιχα. Η χρησιμοποίηση της κτητικής αντωνυμίας «μου» αποσαφηνίζεται διαφορετικά και σε συμφωνία με το συγκείμενο εκφώνησης κάθε φορά.

Σχηματικά, τα παραπάνω δίνονται ως εξής από τους Hurford και Heasley¹⁵ ξεκινώντας από το πιο αφηρημένο στην κορυφή και προχωρώντας προς το πιο συγκεκριμένο:

(13)

Παρ' όλ' αυτά, οι σχέσεις δεν είναι μονόδρομες, όπως παρουσιάζονται παραπάνω, αλλά μάλλον ομοιάζουν περισσότερο σε αμφίδρομες, καθώς τόσο ένα εκφώνημα μπορεί να αντιστοιχίζεται με δύο διαφορετικές γλωσσοπροτάσεις, όσο και μία γλωσσοπρόταση με δυο διαφορετικές λογικοπροτάσεις.

2. 3. Συγκείμενο

¹⁵ Hurford, James και Heasley, Brendan. 1983. Semantics: a course book. Cambridge, Cambridge University Press (σελ 23).

Ο Huang διακρίνει τρία είδη συγκείμενου: το φυσικό, το γλωσσικό και τις γενικές γνώσεις. Το πρώτο είδος αφορά στη το χρόνο και τον τόπο εκφοράς του εκφωνήματος. Είναι δυνατόν, διαφοροποιήσεις στα τελευταία να αλλάζουν την αποσαφήνιση αντωνυμιών, άρα και την ερμηνεία του εκφωνήματος. Το γλωσσικό συγκείμενο αφορά στις προηγηθείσες εκφωνημένες προτάσεις. Ο συνυπολογισμός τους δίνει τη δυνατότητα συμπλήρωσης ελλειπτικών προτάσεων, όπως αυτή που εκφωνείται από την Ελένη στο (14).

(14) Μητέρα: Που είναι το καινούριο βάζο;

Ελένη: Έσπασε.

Τέλος, το συγκείμενο που περικλείει τις γενικότερες γνώσεις (general knowledge context) συμπίπτει με αυτό που καλείται κοινός τόπος (common ground) από τον Stalnaker¹⁶.

(15) Επισκέφτηκα τον Παρθενώνα, στην Αθήνα.

(16) ? Επισκέφτηκα τον Παρθενώνα, στο Βερολίνο.

Το συγκείμενο γενικών γνώσεων είναι αυτό που κάνει το παράδειγμα (16) μη αποδεκτό, αν και πρόκειται για πρόταση που έχει σχηματιστεί σύμφωνα με τους συντακτικούς κανόνες των Ελληνικών. Ο Clark διακρίνει περαιτέρω το συγκείμενο αυτού του είδους σε συγκείμενο προερχόμενο από κοινό τόπο μεταξύ των μελών μιας κοινότητας (communal common ground) και αυτό προερχόμενο από το κοινό παρελθόν δυο φίλων ή γνωστών (personal common ground)¹⁷.

2. 4. Τιμές αληθείας, συνθήκες αληθείας και συνεπαγωγή

Υπάρχουν τρεις φιλοσοφικές σχολές, όσον αφορά στην προσέγγιση της αληθείας: η αντιστοιχητική, η συνοχική και ο πραγματισμός που συνάδει με τη δαρβινιστική

---

¹⁶ http://williamstarr.net/teaching/speech_acts/Stalnaker-2002-Common_Ground.pdf
Πρόσβαση 09/11/2015.

¹⁷ Clark, Herbert. 1996. Using Language. Cambridge, Cambridge University Press (σελ 115).

εξελικτική θεωρία. Προκειμένου, όμως να απεγκλωβιστεί ο γλωσσολόγος από τις φιλοσοφικές προεκτάσεις του ζητήματος, προτείνεται η εστίαση στη χρήση και στη συμπεριφορά του κατηγορήματος «είναι αλήθεια»¹⁸.

Έτσι, ιχνηλατώντας το ζήτημα της αντινομίας του ψεύτη του Tarski ακολουθείται η οδός της συνθήκης T, όπου καθίσταται φανερή η ανάγκη για μεταγλώσσα: η αντινομία του ψεύτη εντοπίζεται στην αντίφαση που προκύπτει από τον εξής συλλογισμό:

(17) Η πρόταση (17) δεν είναι αληθής.

(18) Το (17) είναι αληθές, αν και μόνο αν η πρόταση (17) δεν είναι αληθής.

(19) (19) = η πρόταση (19)

(20) Το (17) είναι αληθές, αν και μόνο αν το (17) δεν είναι αληθές.

Προκειμένου να επιλυθεί το ζήτημα, ο Tarski προτείνει τη χρήση της μεταγλώσσας εν αντιθέσει με τη γλώσσα – αντικείμενο:

(21) Το χ είναι αληθές αν και μόνο αν p.

Όπως αναφέρεται χαρακτηριστικά από τον Καλοκαιρινό, αυτή «η σημασιολογική σύλληψη της αλήθειας έχει το προσόν της ουδετερότητας»¹⁹.

Όσον αφορά στις τιμές αληθείας, αυτές συνδέονται, κατά τον Davidson με τα εκφωνήματα, ενώ οι συνθήκες αληθείας με τις προτάσεις²⁰. Ο Huang προχωρά σε μια πιο ευδιάκριτη διάκριση: οι τιμές αληθείας, κατ' αυτόν, συνδέονται με τις

---

¹⁸ Καλοκαιρινός, Αλέξης. 2000-2014. Σημειώσεις Σημασιολογίας. Ρέθυμνο, Αυτοέκδοση – Καλοκαιρινός Αλέξης (σελ 92).

¹⁹ Βλ. οπ. παρ. Καλοκαιρινός, Αλέξης. Σημειώσεις Σημασιολογίας (σελ 95).

²⁰ Βλ. οπ. παρ. Καλοκαιρινός, Αλέξης. Σημειώσεις Σημασιολογίας (σελ 97).

λογικοπροτάσεις, ενώ οι συνθήκες αληθείας με τις γλωσσοπροτάσεις (sentences)²¹. Όσον αφορά στις τιμές αληθείας μιας λογικής πρότασης, αυτές ενδέχεται να διαφέρουν ανά εκφώνημα. Για κάθε δοθέν, όμως, εκφώνημα, η τιμή αληθείας είναι συγκεκριμένη. Σύμφωνα με την «αντιστοιχιστική» θεωρία αλήθειας, η πρόταση είναι αληθής αν αντιστοιχεί σε καταστάσεις ή γεγονότα που όντως ισχύουν, ενώ ψευδής στην αντίθετη περίπτωση. Από την άλλη, οι συνθήκες αληθείας των προτάσεων αφορούν στις συνθήκες που πρέπει να πληρούνται προκειμένου οι προτάσεις να είναι αληθείς. Για παράδειγμα,

(22) «Το χιόνι είναι λευκό» είναι αληθές αν και μόνον αν το χιόνι είναι λευκό. ²²

ή σε μια πιο αφηρημένη εκδοχή, όπως στην συνθήκη (T) παραπάνω,

(23) Το S είναι αληθές αν και μόνο αν p.

όπου S η πρόταση (sentence) και p το σύνολο των συνθηκών κάτω από τις οποίες η πρόταση αληθεύει.

Τέλος, η συνεπαγωγή ορίζεται ως εξής:

(24) Μία πρόταση (proposition) p συνεπάγεται μία άλλη πρόταση q, αν και μόνο αν η αλήθεια της p αποτελεί εχέγγυο για την αλήθεια της q.

Για παράδειγμα,

(25) Υπάρχει ένα άλογο στο λιβάδι.

(26) Υπάρχει ένα ζώο στο λιβάδι.

---

²¹ Για τη διάκριση μεταξύ γραμματικής πρότασης (sentence) και λογικής πρότασης (proposition), βλέπε παραπάνω στο 1. 2. 2.

²² Το παράδειγμα ανήκει στον φιλόσοφο Alfred Tarski.

Εφ' όσον «υπάρχει μία οντότητα που προσδιορίζεται ως άλογο, αυτή απαραίτητα θα πρέπει να αφορά και σε ζώο επίσης»²³. Οι Saeed και Cruse διατυπώνουν τη διπλή συνεπαγωγή που εμπεριέχει αυτό:

(27) Μία πρόταση (sentence) p συνεπάγεται μια άλλη πρόταση q αν η αλήθεια της πρώτης p αποτελεί εχέγγυο για την αλήθεια της δεύτερης q και το ψευδές της δεύτερης q αποτελεί εχέγγυο για το ψευδές της πρώτης p ²⁴.

---

²³ Βλ. οπ. παρ. Huang, Yan. Pragmatics (σελ 16).

²⁴ Βλ. οπ. παρ. Huang, Yan. Pragmatics (σελ 16).

3. Χρησιμότητα μελέτης και σύνδεση με Αρχιτεκτονική του Νοήματος

Στο παρόν, επιχειρείται μια συγκεντρωτική καταγραφή των σημαντικότερων θεωριών γύρω από τη διάκριση μεταξύ των δυο επιστημονικών πεδίων και τον τρόπο που αυτές επηρεάζουν την αρχιτεκτονική του νοήματος: είτε πρόκειται για δυο διακριτούς κλάδους με τη σημασιολογία να προηγείται της πραγματολογίας, όποτε και οδηγούμαστε στον λεγόμενο κυκλικό πρόβλημα του Grice, είτε καθίσταται αναγκαίο να εισαχθεί ένα τρίτο επίπεδο νοήματος μεταξύ λεγόμενου και υπονοήματος. Το πρόβλημα του κύκλου του Grice αφορά στο ζήτημα που προκύπτει όταν το υπονόημα εμφανίζεται ως υποπροϊόν του λεγόμενου, τη στιγμή που το τελευταίο προκύπτει αφού συμπεριληφθεί στους υπολογισμούς μας και το υπονόημα. Το ζήτημα αναδεικνύει το ποιόν του λεγόμενου, που δε μπορεί παρά να είναι πολυσυλλεκτικό και πολυεπίπεδο. Δεν πρόκειται, δηλαδή, για μία πρωταρχική έννοια. Η λύση που προτείνεται από τον Levinson είναι αυτή της εισαγωγής ενός νέου επιπέδου νοήματος που θα περιορίσει την αχανή έκταση του λεγόμενου και θα καταστήσει περισσότερο σαφή το ρόλο του²⁵.

Μέσα από την παρακάτω ιχνηλάτηση, θα καταστεί σαφές ότι το λεγόμενο του Grice αναμορφώνεται, χάνει τον αμιγώς σημασιολογικό του χαρακτήρα και ο διαχωρισμός σημασιολογίας – πραγματολογίας αποκτά νέα χροιά.

---

²⁵ Βλ. οπ. παρ. Huang, Yan. Pragmatics (σελ 240).

B. Οι θεωρητικές προσεγγίσεις στην οριοθέτηση Σημασιολογίας – Πραγματολογίας

1. Κριτήρια διαχωρισμού Σημασιολογίας – Πραγματολογίας

Ο Huang εντοπίζει και σχολιάζει τρία σημεία στα όρια σημασιολογίας – πραγματολογίας²⁶: α) το νόημα ως αποτέλεσμα των συνθηκών αληθείας ή όχι, β) το συμβατικό και το μη – συμβατικό νόημα, γ) την εξάρτηση από το συγκεκριμένο ή μη.

Όσον αφορά στο πρώτο κριτήριο, η σημασιολογία εμφανίζεται να ασχολείται με το νόημα που προκύπτει από την ανάλυση μιας πρότασης με τις συνθήκες αληθείας. Αντίθετα, η πραγματολογία δεν έχει καμία σχέση με αυτό. Στον απόηχο αυτής της παρατήρησης, αναπτύσσονται δυο τάσεις φιλοσοφίας της γλώσσας που σχετίζονται με τις τιμές αληθείας. Σύμφωνα με την πρώτη τάση στην ακραία μορφή της, τον κυριολεκτισμό (literalism), οι τιμές αληθείας μιας πρότασης αποδίδονται σ' αυτήν πριν καν κάποιος την εκφέρει. Οι λεκτικές πράξεις δεν παίζουν κανένα ρόλο στο αν αυτή αξιολογείται ως αληθής ή όχι. Αυτό έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τον συγκεκριμενισμό (contextualism), που υποστηρίζει ότι οι ίδιες οι λεκτικές πράξεις είναι οι βασικοί φορείς περιεχομένου: το πλαίσιο, στο οποίο μια πρόταση εκφέρεται είναι αυτό που καθορίζει αν η πρόταση είναι αληθής ή όχι. Δε μπορεί, δηλαδή, μια πρόταση γενικά κι αόριστα να είναι αληθής. Αυτό ισχύει μόνο σε συγκεκριμένο *πλαίσιο - συγκεκριμένο* (context).

Σύμφωνα με το Recanati, οι πρώτοι ισχυρισμοί του κυριολεκτισμού δεν ευσταθούν και η μελέτη της φυσικής γλώσσας το καθιστά αναγκαίο σιγά σιγά να απομακρυνόμαστε από αυτόν εντελώς²⁷. Άλλωστε, ο κυριολεκτισμός δεν είχε ποτέ ως στόχο να ερμηνεύσει τη φυσική γλώσσα, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω σε σχέση με τις θεωρητικές βάσεις της σημασιολογίας. Συνεπώς, χάσκει από την ίδια του τη

---

²⁶ Ο πρώτος που τα εντόπισε μεταξύ άλλων ήταν ο Lyons. Τα υπόλοιπα σημεία, κατά Lyons πάντα, αφορούσαν στο νόημα και τη χρήση, στο κυριολεκτικό και στο μη-κυριολεκτικό, στην πρόταση και στο εκφώνημα, στην ικανότητα και στην εκτέλεση. Από τα παραπάνω το πρώτο κομμάτι κάθε διχοτόμησης χρησιμοποιούνταν προκειμένου να περιγράψει την σημασιολογία, ενώ το δεύτερο την πραγματολογία. Ο Bach εστίασε στα σημεία που παρουσιάζονται στο κύριο σώμα της εργασίας. Βλ. οπ. παρ. Huang, Yan. Pragmatics (σελ 211 – 212).

²⁷ Recanati, François, 2005. "Literalism and Contextualism: Some Varieties". Στο: "Contextualism in Philosophy. Knowledge, Meaning and Truth". Επιμ. G. Preyer and G. Peter. Oxford University Press.

βάση. Σταδιακά, έγιναν ισχυρισμοί ότι με τροποποιήσεις θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί και στη μελέτη της φυσικής γλώσσας. Τα παραδείγματα που προέρχονται όμως από τη φυσική γλώσσα καθιστούν σαφές ότι μία τέτοια προσέγγιση είναι το λιγότερο ανεπαρκής:

(28) Ο Μπαμπινιώτης είναι στο ράφι.

(29) Το τραπέζι 2 έφυγε χωρίς να πληρώσει.

Και τα δυο παραπάνω διάσημα παραδείγματα αποτελούν μετονομασίες στις οποίες ο κυριολεκτισμός αποτυγχάνει.

Το δεύτερο κριτήριο διαχωρισμού που τίθεται αφορά στη σύνδεση της σημασιολογίας με το συμβατικό νόημα, ενώ η πραγματολογία εμφανίζεται συνδεδεμένη με το μη – συμβατικό. Το κριτήριο αυτό βρίσκεται στο προσκήνιο από συμβατικό την εποχή του Katz ακόμα, από το 1977. Το προβληματικό σημείο εδώ αφορά στην ύπαρξη εκφράσεων, των οποίων το συμβατικό νόημα βρίσκεται άμεσα συνδεδεμένο με τη χρήση τους, όπως για παράδειγμα τα δεικτικά και εκφράσεις τύπου «έπειτα», «επί τη ευκαιρία», «τελικά». Η χρήση τους είναι αυτή που καθορίζει εν τέλει το σημασιολογικό τους περιεχόμενο. Επιπλέον, υπάρχουν περιπτώσεις γλωσσικού υποπροσδιορισμού, δηλαδή περιπτώσεις όπου το γλωσσικό νόημα δεν είναι σε θέση από μόνο του να καθορίσει την τιμή των συνθηκών αληθείας.

(30) Εσύ κ εσύ, όχι εσύ, όρθιοι!²⁸

(31) Η Μαρία είδε το κορίτσι και έκλαιγε.²⁹

(32) Ο Μάρκος ψάχνει για το γρύλο του.

α. γρύλος = εργαλείο

β. γρύλος = έντομο

---

²⁸ Το παράδειγμα ανήκει στον Huang. Βλ. οπ. παρ. Huang, Yan. Pragmatics (σελ 6).

²⁹ Το παράδειγμα ανήκει στην Jenny Thomas.
<http://www.sa.aegean.gr/canakis/Courses%20offered/Pragmatics/J.%20Thomas-chapter%201.htm>
Πρόσβαση 25/10/2015.

γ. γρύλος = παιχνίδι

(33) Η Μαρία πήγε εκδρομή, ενώ η Κάτια όχι. Αυτή πέρασε καλύτερα.

Στο (30) η αποσαφήνιση της αντωνυμίας «εσύ», δεν είναι δυνατό να συμβεί με γλωσσικά κριτήρια. Απαιτείται η χρήση εξωγλωσσικών μηχανισμών που θα κληθούν να ερμηνεύσουν κάποιο ενδεχόμενο νεύμα ή χειρονομία εκ μέρους του ομιλητή, που θα καθιστά σαφές σε ποιόν αναφέρεται η αντωνυμία κάθε φορά που παρουσιάζεται. Στο (31) δίνεται η περίπτωση μίας συντακτικής αμφισημίας, όπου και πάλι απαιτείται η χρήση ενός συγκείμενου προκειμένου να ανευρεθεί ποιο είναι το υποκείμενο του ρήματος «έκλαιγε». Πρόκειται για τη Μαρία ή για το κορίτσι που είδε; Στο (32) παρουσιάζεται μια λεκτική αμφισημία, όπου με τη λέξη «γρύλο», ο εκφωνητής της πρότασης μπορεί να αναφέρεται είτε στο εργαλείο ανύψωσης αυτοκινήτων, είτε σε ένα γρύλο που πιθανώς έχει στην κατοχή του ο Μάρκος ως συλλέκτης εντόμων, είτε σε ένα γρύλο – παιχνίδι, που αναπαριστά το φίλο και σύμβουλο του Πινόκιο, εφ' όσον ο Μάρκος είναι παιδί. Χωρίς να γνωρίζουμε ποιος είναι ο Μάρκος, τι ηλικία έχει και για ποιο λόγο ψάχνει το γρύλο, δεν είναι δυνατό να διαλέξουμε μια ερμηνεία για τη λέξη «γρύλο». Στο (33) παρουσιάζεται το πρόβλημα ανεύρεσης αναφοράς για την αντωνυμία «αυτή», καθώς η τελευταία μπορεί να αναφέρεται σε οποιαδήποτε από τις δυο γυναίκες που προαναφέρονται. Πράγματι, κάτι τέτοιο είναι συντακτικά επιτρεπτό, δηλαδή να μπορεί να αναφέρεται το «αυτή» είτε στη «Μαρία», είτε στην «Κάτια». Η ελευθερία όμως αυτή εμποδίζει τελικώς την ανεύρεση του σημείου αναφοράς.

Καθίσταται σαφές από τα παράπανω παραδείγματα σε τι συνίσταται ο γλωσσικός υποπροσδιορισμός, μέρος του οποίου αποτελεί ο σημασιολογικός υποπροσδιορισμός. Εξαιτίας των περιπτώσεων όπου εμφανίζεται ο σημασιολογικός υποπροσδιορισμός δεν είναι απλό να αποδοθεί ενίοτε η σημασιολογική συνεισφορά λέξεων ή εκφράσεων, όπως επί παραδείγματι «ούτως ή άλλως», «συμπερασματικά».

Ένα επιπλέον πρόβλημα με το κριτήριο αυτό αποτελεί η διαβάθμιση που υπάρχει στη συμβατικότητα του νοήματος, όπως παρατηρεί ο Huang³⁰: το συμβατικό υπονόημα εμφανίζεται ως το συμβατικότερο όλων από την τριάδα συμβατικού υπονοήματος – εξειδικευμένου συνομιλιακού υπονοήματος – γενικευμένου συνομιλιακού υπονοήματος. Ως εκ τούτου, είναι και πιο «σημασιολογικό» και λιγότερο «πραγματολογικό», όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται. Ακολουθεί το γενικευμένο συνομιλιακό υπονόημα και τελευταίο έρχεται, ως λιγότερο συμβατικό, το εξειδικευμένο συνομιλιακό υπονόημα. Όπως σημειώνεται όμως από το Huang δεν είναι ξεκάθαρη η σύνδεση μεταξύ αυτού του κριτηρίου και του διαχωρισμού σημασιολογίας – πραγματολογίας.

Τέλος, το τρίτο κριτήριο διαχωρισμού σημασιολογίας – πραγματολογίας αφορά στην εξάρτηση ή μη από το συγκεκριμένο. Στην πρώτη περίπτωση, αυτή της εξάρτησης από το συγκεκριμένο πρόκειται για την πραγματολογία, ενώ στη δεύτερη, της μη εξάρτησης, με τη σημασιολογία. Το κριτήριο αυτό βρίσκεται άμεσα συνδεδεμένο με τις περιπτώσεις γλωσσικού υποπροσδιορισμού που αναφέρθηκαν παραπάνω. Όσον αφορά στο ίδιο το συγκεκριμένο, παρουσιάζει ποικίλες διαφοροποιήσεις ανάλογα με τη σκοπιά από την οποία εξετάζεται. Είναι απαραίτητο, συνεπώς, να προσδιορίζεται ποιο είδος του εξετάζεται προς αποφυγή ενδεχόμενης σύγχυσης.

Μια πρώτη διάκριση είναι αυτή σε γλωσσικό³¹ και σε συγκυριακό συγκεκριμένο (situational context). Με τον όρο γλωσσικό συγκεκριμένο αναφέρεται «ό, τι προηγείται της φράσης ή της πρότασης υπό ερμηνεία»³². Το συγκυριακό συγκεκριμένο περιλαμβάνει τη γνώση του κόσμου γενικότερα³³. Όπως αναφέρουν οι Fromkin και Rodman, μέσα σ' αυτό εντοπίζουμε τον ομιλητή, τον ακροατή, τυχόν τρίτους παρόντες κατά τη συνομιλία, την ώρα της εκφώνησης και το φυσικό περιβάλλον και ούτω καθ' εξής ad infinitum. Μια παρόμοια, αλλά διαφορετικής υφής, διάκριση είναι

---

³⁰ «...Με άλλα λόγια, οι τρεις τύποι υπονοήματος διαμορφώνουν ένα σημασιολογικό – πραγματολογικό συνεχές, του οποίου τα όρια είναι δύσκολο να σημειωθούν». Βλ. οπ. παρ. Huang, Yan. *Pragmatics* (σελ 214).

³¹ Ο Saeed αναφέρεται σ' αυτό χρησιμοποιώντας τον όρο “discourse as context”. Βλ. οπ. παρ. Saeed, John I. *Semantics* (σελ 200-201).

³² Βλ. οπ. παρ. Fromkin, Victoria and Rodman, Robert. *An Introduction to Language* (σελ 190).

³³ Βλ. και λίγο παρακάτω «εγκυκλοπαιδική γνώση», ως γνώση του κόσμου.

αυτή που εντοπίζει ο Saeed αναφερόμενος σε γλωσσική και εγκυκλοπαιδική γνώση³⁴. Ως γλωσσική γνώση, εδώ, αναφέρεται η γνώση του νοήματος των λέξεων, ενώ ως εγκυκλοπαιδική η γνώση του κόσμου³⁵, «η γνώση που ο ομιλητής ενδέχεται να υπολογίσει ότι έχει το κοινό του από πριν ή ανεξάρτητα από τη συγκεκριμένη συνομιλία ως απόρροια της ένταξης του κοινού αυτού σε μια κοινότητα». Ο Bach³⁶ διακρίνει δύο είδη συγκείμενου: το στενό και το ευρύ συγκείμενο. Το στενό συγκείμενο, σε αντίθεση με το ευρύ, δεν περιλαμβάνει την πρόθεση του ομιλητή και συνεπώς, καμία πραγματολογική διαδικασία: περιλαμβάνει «κάθε πληροφορία που σχετίζεται με τον καθορισμό του περιεχομένου ή την απόδοση σημασιολογικών τιμών σε μεταβλητές που αφορούν το ποιος μιλάει, σε ποιόν, σε τι περίσταση και που»³⁷. Η Carston, ωστόσο, διατηρεί τις επιφυλάξεις της για το αν μια τέτοια διάκριση είναι εφικτή³⁸.

Το παρόν κριτήριο διαχωρισμού έχει λανθασμένη βάση, όπως παρατηρεί ο Huang³⁹. Δεν είναι δυνατόν η σημασιολογία να αποκοπεί πλήρως από το συγκείμενο. Σε πολλές περιπτώσεις, όπως αυτή των δεικτικών, είναι σαφές ότι το τελευταίο είναι απαραίτητο στη σημασιολογική ανάλυση. Συνεπώς, δε μπορεί το συγκείμενο να εμφανίζεται μόνο στο πλάι της πραγματολογίας.

Συνοψίζοντας, παρ' όλο που κάθε ένας από τους δυο τομείς εμφανίζει ίδια χαρακτηριστικά, ο πλήρης διαχωρισμός των μεταξύ τους ορίων παραμένει ασαφής σύμφωνα με τα ως τώρα τεθέντα κριτήρια. Ο Recanati μεταξύ των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της πραγματολογίας κατατάσσει την επιείκεια (*charity*), τη μη – μονοτονικότητα (*non – monotonicity*) και την καθολικότητα (*holism*). Η φιλανθρωπία

---

³⁴ Άλλοι όροι που μπορεί να χρησιμοποιηθούν στη θέση του τελευταίου είναι «υπόβαθρο», «γνώση προερχόμενη από την κοινή λογική» και «γνώση του κόσμου». Βλ. οπ. παρ. Saeed, John I. *Semantics*(σελ 201).

³⁵ Βλ. οπ. παρ. Saeed, John I. *Semantics* (σελ 6).

³⁶ Bach, Kent. 1999. “The myth of conventional implicature”. Στο “*Linguistics and Philosophy*”. Τόμος 22 (σελ 327-366).

³⁷ Βλ. οπ. παρ. Huang, Yan. *Pragmatics* (σελ 215).

³⁸ Carston, Robyn, 2004. “Relevance Theory and the Saying/ Implicating Distinction”. Στο “*The Handbook of Pragmatics*”. Επιμ. L. Horn και G. Ward. Oxford, Blackwell (σελ 650).

³⁹ Βλ. οπ. παρ. Huang, Yan. *Pragmatics* (σελ 215).

αφορά στην απαραίτητη προϋπόθεση που τίθεται προκειμένου να επιτευχθεί έγκυρη πραγματολογική ερμηνεία, ότι δηλαδή, οι συνομιλητές πρέπει να είναι λογικά όντα. Η μη – μονοτονικότητα αφορά στη δυνατότητα που έχει μια πραγματολογική ερμηνεία να είναι ακυρώσιμη (defeasible/ cancellable).

(34) Ο Κώστας έχει 4 παιδιά, αλλά όχι περισσότερα.

Στο (34) εμφανίζεται μια τέτοια περίπτωση, όπου το υπονόημα ότι ο Κώστας έχει 4 παιδιά ή και περισσότερα ακυρώνεται από τον ίδιο τον ομιλητή χωρίς να υπάρξει αντίφαση. Τέλος, η καθολικότητα είναι αυτή του συνόλου των πληροφοριών που προέρχονται από το συγκείμενο. Το σύνολο των τριών προαναφερθέντων πραγματολογικών ιδιοτήτων καλείται *ερμηνευτικός χαρακτήρας της πραγματολογικής ερμηνείας* (hermeneutic character of a pragmatic interpretation) από το Recanati.

Συνοψίζοντας, τα τρία κριτήρια διαχωρισμού μεταξύ των εν λόγω δυο γλωσσολογικών πεδίων είναι αβέβαιο ότι μπορούν πράγματι με σαφήνεια να προσδιορίσουν τα μεταξύ τους όρια. Παρ' όλ' αυτά είναι χρήσιμα ως εργαλεία ιχνηλάτησης. Ο Recanati προχωρά ένα βήμα παρακάτω ομολογώντας ότι ακόμη και η ίδια η ερώτηση για το που βρίσκονται τα όρια μεταξύ σημασιολογίας – πραγματολογίας είναι μάταιη καθώς οι απαντήσεις που μπορούν να δοθούν δεν είναι απροϋπόθετες⁴⁰.

---

⁴⁰ Recanati, François, 2004. "Pragmatics and Semantics". Στο "The Handbook of Pragmatics". Επιμ. L. Horn και G. Ward. Oxford, Blackwell. (σελ 461).

2. Τα πρώτα βήματα - Οι προσεγγίσεις των Morris και Carnap

Ο Morris υπήρξε ο πρώτος που μέρισε την γλωσσολογική μελέτη σε τρία διακριτά γλωσσολογικά πεδία: το πρώτο, αυτό της σημασιολογίας, μελετά τη σχέση μεταξύ σημαινόντων (signs) και σημαινόμενων (objects to which the signs are applicable). Το δεύτερο πεδίο, αυτό της πραγματολογίας, αφορά στη σχέση μεταξύ σημαινόντων και ερμηνευτών της σήμανσης (interpreters) και τέλος, το τρίτο πεδίο, αυτό της σύνταξης μελετά τη σχέση που έχουν τα σημαίνοντα μεταξύ τους⁴¹.

Ο Carnap διατηρεί τον τριμερή διαχωρισμό του Morris κι επιπλέον προτείνει ιεράρχηση (order) μεταξύ των τριών βασισμένη στο βαθμό αφαίρεσης γλωσσικών στοιχείων από το ένα επίπεδο στο επόμενο: η πραγματολογία προτείνει να ασχολείται με τη γλώσσα και τον εκφωνητή, ή ακριβέστερα, το χρήστη της (user of a language), η σημασιολογία με τη γλώσσα από την οποία έχουν αφαιρεθεί κάποια στοιχεία και πλέον, η εστίαση βρίσκεται στις ίδιες τις εκφωνήσεις (expressions) του χρήστη και στα σημαινόμενα (designata) και τέλος, η σύνταξη αποκλειστικά με τις εκφωνήσεις και τις μεταξύ τους σχέσεις. Στην ουσία, σε μία αντίστροφη πορεία της προσέγγισης του Carnap, η έναρξη πραγματώνεται στο επίπεδο της σύνταξης και εμπλουτίζοντας προχωράμε σταδιακά στα επόμενα επίπεδα της σημασιολογίας και πραγματολογίας. Βασική προϋπόθεση αποτελεί το γεγονός η σημασιολογία και η πραγματολογία να είναι συμπληρωματικά επιστημονικά πεδία χωρίς αλληλοεπικάλυψη⁴².

---

⁴¹ Βλ. οπ. παρ. Recanati, François. "Pragmatics and Semantics". (σελ 443- 444).

⁴² Βλ. οπ. παρ. Recanati, François. "Pragmatics and Semantics". (σελ 444-446).

3. Οι υποστηρικτές της πραγματολογικής διείσδυσης στη Σημασιολογία

Οι θεωρητικοί που ακολουθούν τη λύση ενός και μόνο επιπέδου ανάλυσης ή τουλάχιστον διείσδυση της πραγματολογίας σε κάθε σημασιολογική επεξεργασία, άλλοι περιορισμένα και άλλοι από αυτούς ευρέως, είναι οι Atlas, Recanati, Jaszczolt, Sperber και Wilson, Carston και τέλος, Searle.

3. 1. Atlas – εννοιολογικός υποπροσδιορισμός (sense generality)

Ο Atlas εντοπίζει στο παράδειγμα της άρνησης αυτό που ο ίδιος καλεί *σημασιολογικό υποπροσδιορισμό* (semantically non-specific) ή - λίγο αργότερα - *εννοιολογικό υποπροσδιορισμό όσον αφορά στην σκοπιά, από την οποία χρησιμοποιείται η άρνηση* (sense – unspeci[fication] for scope of negation)^{43 44}. Συγκεκριμένα, αναφέρει για το παράδειγμα (35), ότι δεν πρόκειται για αληθινή αμφισημία αλλά για εννοιολογικό υποπροσδιορισμό ως προς το ποια είναι η κατεύθυνση που παίρνει εντέλει η άρνηση μεταξύ των (36) και (37):

(35) Ο Βασιλιάς της Γαλλίας δεν είναι φαλακρός.

(36) $\exists x (B \text{ της } \Gamma (x) \wedge \forall y (B \text{ της } \Gamma (y) \rightarrow y=x) \wedge \neg \text{Φαλακρός} (x))$

(37) $\neg \exists x (B \text{ της } \Gamma (x) \wedge \forall y (B \text{ της } \Gamma (y) \rightarrow y=x) \wedge \text{Φαλακρός} (x))$

Η αγγλική λέξη *δεν* (not), στα πλαίσια της προσέγγισης του Atlas, δημιουργεί μια πρόταση που δεν είναι ούτε συντακτικά ούτε λεκτικά αμφίσημη, σε αντίθεση με την παραδοσιακή προσέγγιση που καταγράφει το «δεν» στο λεξικό της γλώσσας ως αμφίσημο⁴⁵. Έτσι, επί παραδείγματι, η παραπάνω πρόταση δεν αμφιταλαντεύεται

---

⁴³Atlas, Jay David. 1977. Negation, Ambiguity and Presupposition. Στο *“Linguistics and Philosophy”*. Τόμος 1 (σελ 322).

⁴⁴Atlas, Jay David. 1989. *Philosophy Without Ambiguity*. New York. Oxford University Press (σελ 69).

⁴⁵Atlas, Jay David. Υπό έκδοση. Essay on Cappelen/Lepore 2005 Ver. 11. Στο *“Essays on Insensitive Semantics”*. Επιμ. G. Preyer. Oxford University Press.
http://pages.pomona.edu/~jda14747/Atlas_RemarksOnCappelenLeporeMarch2007.pdf
Πρόσβαση 20/11/2015.

πλέον μεταξύ των (36) – υπάρχει βασιλιάς, αλλά δεν είναι φαλακρός, οπότε και αναφερόμαστε σε στενή σκοπιά της άρνησης ή διαφορετικά υπό την ευρεία σκοπιά της άρνησης όπως εμφανίζεται στο (37), δεν υπάρχει καν βασιλιάς, συνεπώς δεν υφίσταται ζήτημα για το αν όντως αυτός είναι φαλακρός. Η λογική μορφή (36) απορρίπτεται εξαρχής και οι εξωγλωσσικοί παράγοντες οδηγούν απευθείας στην (37). Εν πάσει περιπτώσει, όμως, καμία από τις δυο παραπάνω περιπτώσεις δεν υποκαθιστά το κυριολεκτικό νόημα της πρότασης. Το είδος της πρότασης είναι *ουδέτερο* (neutral) ή αλλιώς σημασιολογικά υποπροσδιορισμένο μεταξύ των νοημάτων αυτών.

Επίσης, σύμφωνα με την προσέγγιση του Atlas, δεν εξισώνεται το *είδος της πρότασης* (sentence – type) με τη *λογική πρόταση* (proposition) ή τις *τιμές αληθείας* (truth conditions). Προχωράει, μάλιστα, ένα βήμα παραπέρα ακόμα, διακρίνοντας μεταξύ είδους πρότασης και *δείγματος πρότασης* (sentence token) προσδίδοντας στο είδος της πρότασης *κυριολεκτικό νόημα* (literal meaning), το οποίο, όμως, δε σχετίζεται με το συγκεκριμένο και ούτε ταυτίζεται με τις τιμές αληθείας⁴⁶.

Ανακεφαλαιωτικά, ο Atlas διακρίνει μεταξύ *ειδών προτάσεων* (sentence - types), *δειγμάτων προτάσεων* (sentence - tokens), *ειδών εκφωνημάτων* (utterance – types) και *δειγμάτων εκφωνημάτων* (utterance – tokens). Ο ίδιος αποδέχεται το χαρακτηρισμό *ριζοσπάστης συγκειμενιστής* (radical contextualist) που αποδίδεται από τον Travis σε όποιον διατηρεί μια πιο χαλαρή προσέγγιση ως προς το νόημα των λέξεων και τις τιμές αληθείας⁴⁷.

3. 2. Recanati – Καθολικός Συγκειμενισμός

---

⁴⁶ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει, «το είδος της πρότασης μπορεί να έχει σημασιολογικό περιεχόμενο ανεξαρτήτως συγκεκριμένου, απλώς αυτό δε συμπίπτει πάντοτε με τις συνθήκες αληθείας όπως αυτές παρουσιάζονται στη λογική μορφή». Βλ. οπ. παρ. Atlas, Jay David. Essay on Cappelen/Lepore (σελ 4).

⁴⁷ «Το νόημα των λέξεων παίζει ρόλο στον καθορισμό αλήθειας τους, αλλά, δεν αποτελεί το μοναδικό παράγοντα. Αντιθέτως, αφήνει χώρο για διαφοροποίηση (variation) στις συνθήκες αληθείας από εκφώνηση σε εκφώνηση». Βλ. οπ. παρ. Atlas, Jay David. Essay on Cappelen/Lepore. (σελ 3).

Ο Recanati, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, εντοπίζει την ανάγκη για έναν καθολικό συγκειμενισμό: «οι λέξεις δεν αναφέρονται πουθενά και οι προτάσεις δεν έχουν καθόλου τιμές αληθείας *in vacuo*»⁴⁸. Κατά την αυστηρή χρήση του όρου «σημασιολογία», όπως χρησιμοποιείται από τον Carnap, αυτή πλέον βρίσκεται να περιττεύει. Απομένουν μόνο η σύνταξη και η πραγματολογία.

Τα ολισθήματα που εντοπίζει στην προσέγγιση του Carnap είναι δύο⁴⁹: το πρώτο αφορά σε λέξεις ή εκφράσεις που, αν κι έχουν συμβατικό νόημα, εντούτοις αυτό προκύπτει από πραγματολογική επεξεργασία, όπως για παράδειγμα οι τύποι της προστακτικής και οι διάφοροι χαιρετισμοί, όπως λόγου χάρη «Καλημέρα». Κατά συνέπεια, η σημασιολογία καταλήγει να μην περιγράφει πλέον το σύνολο του συμβατικού νοήματος, όπως είχε προοριστεί να κάνει αρχικά κατά την Καρναπιανή προσέγγιση, κι αυτό γιατί η αφαίρεση του χρήστη της γλώσσας που είχε προταθεί δε μπορεί να πραγματωθεί πλέον, εφ' όσον δεν είναι δυνατόν να απομονωθούν οι εν λόγω εκφράσεις από το χρήστη τους. Το δεύτερο αφορά στον αποκλεισμό των φυσικών γλωσσών από την προσέγγιση αυτή, καθώς όπως ο ίδιος ο Carnap δηλώνει, ο διαχωρισμός του εφαρμόζεται μόνο σε γλώσσες που δεν περιέχουν εκφράσεις με εξωγλωσσικούς παράγοντες και ως γνωστόν, οι φυσικές γλώσσες βρίθουν τέτοιων. Η αφαίρεση που προτείνεται μπορεί να πραγματωθεί μόνο εφ' όσον το πραγματολογικό συγκείμενο δεν έχει καμία απολύτως επιρροή πάνω στο νόημα.

Προκειμένου να ξεπεραστούν οι σκόπελοι, ο Recanati, προτείνει τρεις πιθανές λύσεις, οι οποίες δείχνουν να ενσωματώνουν τη χρήση των εκφράσεων⁵⁰: α) εισαγωγή ενός νέου επιπέδου μεταξύ σημείων και σημαινόμενων, το οποίο αφορά στο συγκείμενο χρήσης, ή β) ενσωμάτωση της χρήσης των εκφράσεων στο επίπεδο των σημείων, ούτως ώστε πλέον το σημείο να αποτελείται από το ζεύγος «έκφραση – συγκείμενο χρήσης», ή γ) ενσωμάτωση της χρήσης των εκφράσεων στο επίπεδο των σημαινόμενων: τα τελευταία μετατρέπονται ώστε να μην αντιστοιχούν πλέον σε οντότητες στον υλικό κόσμο, αλλά σε λειτουργίες συγκειμένων. Και στις τρεις διαθέσιμες επιλογές, η σημασιολογία κατά την Καρναπιανή ορολογία, καταργείται.

---

⁴⁸ Βλ. οπ. παρ. Recanati, François. “Pragmatics and Semantics” (σελ 443).

⁴⁹ Βλ. οπ. παρ. Recanati, François. “Pragmatics and Semantics” (σελ 445- 446).

⁵⁰ Βλ. οπ. παρ. Recanati, François. “Pragmatics and Semantics” (σελ 446).

Στη θέση της βρίσκεται πλέον η *τυπική πραγματολογία* (formal pragmatics) κατά Montague⁵¹.

Ο ίδιος ο Grice, ωστόσο εντοπίζει περιπτώσεις όπου η πραγματολογική επεξεργασία ενδέχεται να προηγείται: αναφέρεται, συγκεκριμένα, στην ανάγκη για πραγματολογική επεξεργασία μέσω της *αποσαφήνισης* (disambiguation) και της *αναφοράς* (reference assignment) των *δεικτικών* (indexical expressions) πριν από την αξιολόγηση μιας πρότασης με συνθήκες αληθείας⁵². Οι περιπτώσεις αυτές αφορούν στην *αποσαφήνιση* (disambiguation) και την *αναφορά* (reference). Ο Recanati σπεύδει προς υπεράσπιση: τα πράγματα για τις φυσικές γλώσσες δεν είναι τόσο ξεκάθαρα. Πρώτα απ' όλα, υπάρχουν διαφορετικά επίπεδα νοήματος και μερικά από αυτά δε μπορούν ξεκάθαρα να ενταχτούν είτε στο ένα πεδίο ή στο άλλο. Ως παράδειγμα δίνεται από το Recanati η περίπτωση του *κυριολεκτικού περιεχομένου με περιγραφικό νόημα* (literal content – descriptive meaning)⁵³. Πρόκειται για ένα είδος νοήματος που ανήκει ταυτόχρονα στη σημασιολογία και στην πραγματολογία και απαιτεί κορεσμό των *δεικτικών* (indexicals) και κατόπιν καθορισμό των συνθηκών αληθείας. Το ερώτημα που τίθεται από το Recanati είναι κατά πόσο η πρώτη διαδικασία, αυτή του κορεσμού, είναι bottom – up, δηλαδή προκαλούμενη και αναγκαία εξαιτίας γλωσσικής έκφρασης από φράση ή λέξη προερχόμενη από την ίδια την πρόταση ή top – down, που σημαίνει πρακτικά ότι προκαλείται εξαιτίας πραγματολογικών μηχανισμών. Η απάντηση που δίνει είναι ότι ενώ κλασικά πρόκειται για μια bottom – up διαδικασία, εντούτοις υπάρχουν συγκείμενα που απαιτούν την top – down προσέγγιση.

Επιπλέον, επιμένει στη διαφορετική βάση σημασιολογίας – πραγματολογίας, σημειώνοντας πως οποιαδήποτε διαμάχη περί των αμφιλεγόμενων ορίων τους αποκαλύπτει πάντα το διαφορετικό θεωρητικό τους υπόβαθρο: οι ρίζες της πρώτης στη μελέτη της Ιδεατής Γλώσσας και οι ρίζες της δεύτερης στη μελέτη της Φυσικής

---

⁵¹ Βλ. οπ. παρ. Recanati, François. “Pragmatics and Semantics” (σελ 446).

⁵² Jaszczolt, Katarzyna. 2010. “Semantics – Pragmatics Interface” (σελ 2). https://www.academia.edu/6827834/Semantics-pragmatics_interface_2010 . Πρόσβαση 17/10/15.

⁵³ Βλ. οπ. παρ. Recanati, François. “Pragmatics and Semantics” (σελ 459-460).

Γλώσσας δείχνουν να επηρεάζουν τη μεταξύ τους οριοθέτηση από τους αντίστοιχους θεωρητικούς καθεμιάς⁵⁴.

Πέραν τούτων, νύξη γίνεται από το Recanati και για τη *Μετασημασιολογία* (Metasemantics), τη μελέτη δηλαδή της πραγματολογικής βάσης της σχέσης των λέξεων με το νόημα⁵⁵. Η πρώτη αναφορά, όμως, στην ύπαρξη ενός τέτοιου πεδίου έχει γίνει ήδη από τον Kaplan.

3. 3. Sperber & Wilson

Οι Sperber και Wilson προτείνουν ένα οικονομικό μοντέλο εντός του πλαισίου του συγκειμενισμού, όπου το προϊόν της σημασιολογικής επεξεργασίας, μία «έντονα σχηματική λογική μορφή» (highly schematic logical form), εμπλουτίζεται με τις *πραγματολογικές συναγωγές* (pragmatic inferences) ώστε να σχηματιστεί τελικά η πλήρης προτασική μορφή⁵⁶: το *προτασικό νόημα* (sentence meaning) εμφανίζεται ως «αποσπασματικό και ατελές» ακόμη και μετά από την αποσαφήνιση και την αντιστοίχιση των αναφορικών⁵⁷.

(38) Η θάλασσα είναι πολύ κρύα.

(39) Εκείνο το βιβλίο είναι δύσκολο.

(40) Θα φέρω ένα μπουκάλι για το πάρτυ.

(41) Θα φτερνιστώ.

---

⁵⁴ Βλ. οπ. παρ. Recanati, François. “Pragmatics and Semantics” (σελ 443).

⁵⁵ Βλ. οπ. παρ. Recanati, François. “Pragmatics and Semantics” (σελ 444).

⁵⁶ Ο όρος pragmatic inferences δίνεται εδώ σε μετάφραση Ξυδόπουλου – Δεληγιάννη. <http://users.uoi.gr/gjxydo/lexicon/glossary.html>. Πρόσβαση 10/01/16.

⁵⁷ <http://www.dan.sperber.fr/?p=117>
Πρόσβαση 05/12/15.

(42) Αν αφήσεις ανοιχτό παράθυρο και μπει κλέφτης, δε δικαιούσαι αποζημίωση⁵⁸.

Στα (38) και (39), οι προτάσεις εμφανίζονται σημασιολογικά ατελείς μετά από την αποσαφήνιση και την αντιστοίχιση των αναφορικών. Αυτό που λείπει είναι η συμπλήρωσή τους ως προς τι είναι κρύα η θάλασσα και ως προς τι είναι δύσκολο να γίνει με το βιβλίο – να διαβαστεί, κατανοηθεί, πουληθεί και ούτω καθ' εξής. Στα (40), (41) και (42) ο συναγωγικός εμπλουτισμός που απαιτείται προκειμένου να ολοκληρωθεί η πρόταση έχοντας πλέον περιεχόμενο που μπορεί να αξιολογηθεί με συνθήκες αληθείας είναι ο εξής: η ομιλήτρια τους (40) δεν εννοεί ένα οποιοδήποτε μπουκάλι, αλλά ένα γεμάτο μπουκάλι με αλκοόλ, του (41) ότι θα φτερνιστεί πολύ σύντομα και όχι γενικότερα κάποια στιγμή στο μέλλον και του (42) ότι αν ο κλέφτης μπει από το ανοιχτό παράθυρο ως συνέπεια του ανοίγματός του, τότε και μόνο δε δικαιούται κανείς την αντίστοιχη αποζημίωση.

Οι δε πραγματολογικές συναγωγές είναι πολύ πλουσιότερες των αντίστοιχων που απαντώνται εντός του πλαισίου του κυριολεκτισμού. Έτσι, πλέον, η σημασιολογία βρίσκεται να επικεντρώνεται στο *αποκωδικοποιημένο νόημα* (decoded meaning) και η πραγματολογία στο *συναγώμενο νόημα* (inferred meaning) ενώ η απόδοση των συνθηκών αληθείας στα εκφωνήματα συμβαίνει σε δύο φάσεις: στην πρώτη φάση, οι προτασικές μορφές που προκύπτουν από την επεξεργασία των συναγωγών των προτάσεων γίνονται οι πρωταρχικοί φορείς των συνθηκών αληθείας και τροφοδοτούν με τη σειρά τους τη δεύτερη φάση ανάλυσης. Εκεί, μέσω *εννοιολογικών αναπαραστάσεων* (conceptual representations) παίρνουν την τελική μορφή της λογικής πρότασης που αναπαριστούν.

3.4. Default Semantics της Jaszczolt

Στην ίδια κατηγορία εμπίπτουν και τα Default Semantics της **Jaszczolt**: σύμφωνα με αυτήν, γίνεται *συγχώνευση* (merger) του γλωσσικού και εξωγλωσσικού περιεχομένου που προέρχεται από ποικίλες πηγές προκειμένου να επιτευχθεί το νόημα⁵⁹. Οι πηγές

---

⁵⁸ Τα παραδείγματα ανήκουν στους Sperber και Wilson. Βλ. οπ. παρ. <http://www.dan.sperber.fr/?p=117>

⁵⁹ Βλ. οπ. παρ. Jaszczolt, Katarzyna. “Semantics – Pragmatics Interface” (σελ 5).

αυτές ενδέχεται να περιλαμβάνουν τη δομή της πρότασης, τις *γνωστικές ερμηνείες άνευ εταίρου* (cognitive defaults), τις κοινωνικές και πολιτισμικές αφαιρέσεις και τα συνειδητά πραγματολογικά συμπεράσματα. Έτσι, το νόημα διαμορφώνεται σε ένα και μόνο χωνευτήρι χωρίς να υπάρχει κάποια προτίμηση στις πηγές που χρησιμοποιεί, η οποία να κρύβει πιθανή αξιολόγηση ως προς τη χρησιμότητα του περιεχομένου τους. Για παράδειγμα,

(43) Δε θα πεθάνεις, Πέτρο.

(44) Δε θα πεθάνεις ποτέ, Πέτρο.

(45) Δε θα πεθάνεις απ' αυτό το κόσμο, Πέτρο.

(46) Μην ανησυχείς, Πέτρο: δεν είναι κάτι σοβαρό.

Η εκφώνηση της πρότασης (43) από μία μητέρα προς το γιο της που μόλις έκοψε το δάχτυλό του εύκολα δίνει το νόημα της τελευταίας πρότασης, όπου αυτό που η μητέρα τελικά εννοούσε ήταν ότι δε συντρέχει λόγος σοβαρής ανησυχίας εφ' όσον πρόκειται για μικροτραυματισμό. Το χωνευτήρι της Jaszczolt ενσωματώνει όλους εκείνους τους εξωγλωσσικούς παράγοντες – το δεδομένο ότι πρόκειται για μικροτραυματισμό, το δεδομένο ότι η πρόταση απευθύνεται σε θνητό πρόσωπο, που ούτως ή άλλως κάποια στιγμή στο μέλλον θα πεθάνει, την πρόθεση της ομιλήτριας να παρέχει λόγο παρηγοριάς στο γιό της που πονάει και ούτω καθεξής - που θα επέτρεπαν στο νόημα της τελευταίας πρότασης να αναδυθεί κι έτσι διευκολύνει κατά πολύ την πλήρη αποσαφήνιση του εκφωνήματος. Έτσι, η αποσαφήνιση δε σταματάει στο (45), όπως αναφέρει ο Bach⁶⁰. Η μητέρα δεν είχε την πρόθεση απλά να πληροφορήσει το γιό της για το κατά πόσο πρόκειται για μοιραίο τραυματισμό, αλλά να τον καθησυχάσει και να τον παρηγορήσει, γεγονός που καθίσταται δυνατό με την αναγωγή του νοήματος στην τελευταία πρόταση (46).

---

⁶⁰ Βλ. οπ. παρ. Jaszczolt, Katarzyna. “Semantics – Pragmatics Interface” (σελ 4). Για το Bach, η συμπλήρωση της πρότασης θα σταματούσε στην τρίτη πρόταση και η εν λόγω συμπλήρωση θα αποτελούσε ένα τρίτο ενδιάμεσο είδος νοήματος μεταξύ λεγόμενο και υπονοήματος, που καλείται υπαινικτικό περιεχόμενο (implicature) από τον ίδιο.

3.5. Searle

Ο Searle τυποποιεί τη θεωρία του Austin για τις λεκτικές πράξεις κι «επινοεί τη διάκριση μεταξύ *ελλεκτικής δύναμης* (illocutionary force) και *προτασικού περιεχόμενου* (propositional content)»⁶¹. Οι πρώτες συνίστανται σε προτάσεις, με την εκφώνηση των οποίων ο ομιλητής «κάνει κάτι»:

(47) Ορκίζομαι αιώνια αφοσίωση.

(48) Σας ονομάζω ανδρόγυνο.

(49) Σου εγγυώμαι ότι πρόκειται για έμπιστο άνθρωπο.

Εμφανίζεται, επίσης, ο Searle, να δομεί με διαφορετικό τρόπο την έννοια του κυριολεκτικού νοήματος: στην πλειοψηφία των περιπτώσεων, αναφέρει, το κυριολεκτικό νόημα μιας πρότασης δεν υφίσταται άνευ σύνδεσης με μια σειρά *συγκεκριμενικών υποθέσεων* (contextual assumptions)⁶². Διαφωνεί πλήρως με τους Peano και Frege και τους θεωρητικούς της *επαγωγής* (deduction), όσον αφορά στον προσδιορισμό του πλήθους και στην πλήρη περιγραφή αυτών των θεμελιωδών παραδοχών ως σύνολο αξιωμάτων. Διατηρεί τη θέση ότι πρόκειται για «τόσο θεμελιώδεις και διαπερατές παραδοχές που πολλές φορές δεν γίνονται καθόλου αντιληπτές»⁶³. Επιπλέον, αναδεικνύει την αδυναμία εγκιβωτισμού τους στη σημασιολογική αναπαράσταση⁶⁴. Εξηγεί ότι αυτό συμβαίνει για δύο λόγους: αφ' ενός, οι θεμελιώδεις παραδοχές μπορούν να συνεχίζουν επ' άπειρο⁶⁵ και αφ' ετέρου, μία προσπάθεια αναπαράστασής τους είναι πιθανό να οδηγήσει σε έναν ατέρμονο κύκλο, καθώς νέες παραδοχές θα υπεισέλθουν.

---

⁶¹ Βλ. οπ. παρ. Καλοκαιρινός, Αλέξης. Σημειώσεις Σημασιολογίας (σελ 115).

⁶² Αναφέρεται στις συγκεκριμενικές υποθέσεις και ως θεμελιώδεις παραδοχές (background assumptions) λίγο παραπάνω. Searle, John. 1978. "Literal Meaning". Στο "*Erkenntnis*". Τόμος 13. Τεύχος 1 (σελ 210).

⁶³ Βλ. οπ. παρ. Searle, John. "Literal Meaning" (σελ 221).

⁶⁴ Βλ. οπ. παρ. Searle, John. "Literal Meaning" (σελ 219).

⁶⁵ Βλ. οπ. παρ. Searle, John. "Literal Meaning" (σελ 218).

Ισχυρίζεται ότι, όπως στο *δεν* (not) του Atlas, έτσι και στην περίπτωση της πρόθεσης *πάνω σε* (on), επίσης *δεν* εντοπίζεται αμφισημία. Συγκεκριμένα, αναφέρει το παράδειγμα της πρόθεσης *πάνω σε* (on) προκειμένου να καταστήσει σαφές ότι *δεν* πρόκειται για λεκτική ή *δευτερογενή* (scope) αμφισημία. Το παράδειγμα δίνεται εντός του πλαισίου φιλοσοφικού σεναρίου, στο οποίο η πρόταση «Η γάτα είναι πάνω στο χαλάκι» αναφέρεται σε μια γάτα που βρίσκεται μαζί με ένα χαλάκι στο διάστημα, όπου η έλλειψη βαρύτητας και η συνακόλουθη κίνηση της γάτας και του χαλιού προς πάσα κατεύθυνση δυσχεραίνει τον ακριβή προσδιορισμό της σημασίας της πρόθεσης «πάνω»⁶⁶. Εξετάζει τον πιθανό αντίκτυπο της εκφώνησης της πρότασης σε πλαίσια όπου οι σκηνοθετικές οδηγίες ποικίλουν ως προς την οπτική γωνία που διατηρεί ομιλητής σε σχέση με το αντικείμενο. Αναφέρεται δε στις οδηγίες ως τύπου *Στρωσονιανές προϋποθέσεις* (Strawsonian presuppositions)⁶⁷.

Με το παράδειγμα αυτό, δείχνει την αντίθεσή του στη γενική αρχή ότι «κάθε μη-αμφίσημη πρόταση ... [οφείλει να] έχει ένα κυριολεκτικό νόημα ασχέτως συγκεκριμένου και το οποίο καθορίζει για κάθε [πιθανό] συγκεκριμένο το αν μία εκφώνηση της πρότασης αυτής στο συγκεκριμένο συγκεκριμένο είναι κυριολεκτικά αληθής ή ψευδής»⁶⁸. Προτείνει μια πιο μετριοπαθή εκδοχή της ως εξής: να υπάρξει ρύθμιση των θεμελιωδών παραδοχών τέτοια, ώστε να αποτελούν σταθερές για κάθε κυριολεκτική χρήση της αντίστοιχης πρότασης⁶⁹. Το αυτό αναφέρει και για τις *συνθήκες υπακοής* (obedience conditions) των προτάσεων που περιέχουν προστακτική⁷⁰.

Έτσι, το κυριολεκτικό νόημα διαμορφώνεται πλέον με μία σχετικότητα. Στο σημείο αυτό, χρησιμοποιεί μια αναλογία προκειμένου να κατασταθεί σαφές: στην περίπτωση της κίνησης ενός σώματος, αν ισχυριστούμε ότι ισχύει μόνο κατ' αντιστοιχία με το

---

⁶⁶ Βλ. οπ. παρ. Searle, John.. "Literal Meaning" (σελ 207-224).

⁶⁷ Βλ. οπ. παρ. Searle, John. "Literal Meaning" (σελ 211).

⁶⁸ Searle, John. 1979. Expression and Meaning. Cambridge, Cambridge University Press (σελ 125).

⁶⁹ Βλ. οπ. παρ. Searle, John. "Literal Meaning" (σελ 214).

⁷⁰ Βλ. οπ. παρ. Searle, John. "Literal Meaning" (σελ 215).

ανάλογο σύστημα, τότε αυτό δε συνεπάγεται ότι αρνούμαστε την ίδια την ύπαρξη του σώματος⁷¹.

---

⁷¹ Βλ. οπ. παρ. Searle, John. “Literal Meaning” (σελ 220-221).

4. Οι υποστηρικτές του σαφούς διαχωρισμού σημασιολογίας - πραγματολογίας

Μεταξύ αυτών που διακρίνουν δυο επίπεδα επεξεργασίας, το ένα σημασιολογικό και το άλλο πραγματολογικό, συγκαταλέγονται οι Borg, Cappelen, Lepore και Bach⁷².

4. 1. Borg – Μινιμαλιστική Σημασιολογία

Η Borg υποστηρίζει μια σημασιολογική θεωρία ανεπηρέαστη από την «εισβολή οποιουδήποτε άλλου επικοινωνούμενου περιεχομένου πλην αυτού που προέρχεται από την ίδια την πρόταση»⁷³ και ως εκ τούτου, μινιμαλιστική. Έτσι, η σημασιολογία της, ακολουθώντας τους κανόνες της *απαγωγής* (deduction), διαμορφώνεται ώστε να εστιάζει στην ίδια την πρόταση χρησιμοποιώντας μεθοδολογικά εργαλεία τυπικής λογικής⁷⁴ και διατηρώντας το νόημα στο τυπικό του status.

Το τελευταίο οφείλει να μένει ανέπαφο από τις *προθέσεις του ομιλητή* (speaker intentions) και τη *μη-απαγωγική συναγωγή* (non-deductive inference). Όσον αφορά σ' αυτήν την καθαρότητα του νοήματος, που μένει ανέπαφο ακόμα και από συγκεκριμένες πληροφορίες στην περίπτωση των δεικτικών, χτίζει βήμα βήμα τη *σημασιολογία των εκφράσεων* (semantic of expressions): οι εκφράσεις δεν αποκτούν περιεχόμενο εξαιτίας του *χαρακτήρα* τους (character), όπως λόγου χάρη μία δεικτική αντωνυμία. Αντιθέτως, ο χαρακτήρας αυτός τις οδηγεί στο περιεχόμενο τους σε δοθείσα συνθήκη εκφώνησης. Οι δεικτικές αντωνυμίες δε μπορούν παρά να αναμένουν να συμβεί η δείξη προκειμένου να πάρουν κατεύθυνση αναφοράς, συνεπώς δε χωράνε στον τομέα της σημασιολογίας. Επιπροσθέτως, φέρεται να

---

⁷² Η θεωρία του Bach θα παρουσιαστεί στο επόμενο κεφάλαιο πλάι σε αυτές των Sperber και Wilson, της Carston και του Recanati καθώς σχετίζονται με και κινούνται όλες γύρω από το λεγόμενο του Grice.

⁷³ Jaszczolt, Katarzyna. 2005. "Emma Borg. Minimal Semantics. Reviewed by Jaszczolt Katarzyna." <http://people.ds.cam.ac.uk/kmj21/Borg.pdf>. Πρόσβαση 26/10/2015.

⁷⁴ «...οι μέθοδοι που ακολουθούνται είναι τυπικής λογικής (formal): η συντακτική περιγραφή (syntactic description) είναι ο μόνος οδηγός στο περιεχόμενο της πρότασης.» Βλ. οπ. παρ. Jaszczolt, Katarzyna. "Emma Borg. Minimal Semantics. Reviewed by Jaszczolt Katarzyna" (σελ 1).

διαφωνεί με τους συγκειμενιστές ως προς το εάν η σημασιολογία οφείλει να είναι *αρθρωτή* (modular), ή όχι⁷⁵.

Εντοπίζεται, επίσης, η διάκριση μεταξύ των *συνθηκών αληθείας* (truth conditions) και των *συνθηκών επαλήθευσης* (verification conditions). Ότι εμπίπτει καθαρά στον τομέα των συνθηκών επαλήθευσης, κατά Borg, εκπίπτει από τη μελέτη της σημασιολογίας. Για παράδειγμα,

(50) Το καρπούζι είναι κόκκινο.

Η παραπάνω πρόταση είναι αληθής είτε το κόκκινο χρώμα αφορά τη φλούδα είτε τη σάρκα του καρπουζιού. Το ποιο από τα δυο ισχύει στην πραγματικότητα αφορά την αντιστοίχιση της πρότασης με τον πραγματικό κόσμο, και ως εκ τούτου αφορά συνθήκες επαλήθευσης και όχι αληθείας⁷⁶.

4. 2. Cappelen και Lepore

Ο *Σημασιολογικός Μινιμαλισμός* (Semantic Minimalism) των Cappelen και Lepore βασίζεται στην εξής απλούστευση: «το σημασιολογικό περιεχόμενο μιας πρότασης είναι το *κοινό περιεχόμενο* (shared content) που μοιράζονται όλες οι πιθανές εκφωνήσεις της»⁷⁷. Το κοινό αυτό περιεχόμενο δεν ταυτίζεται και άρα, δε θα πρέπει να συγχέεται με το σημασιολογικό περιεχόμενο που έχει μια πρόταση ανεξαρτήτως συγκεκριμένου (context-independent content).

Μια μικρή λίστα από λέξεις αφήνεται εκτός της σημασιολογικής επεξεργασίας⁷⁸. Έτσι, η μινιμαλιστική σημασιολογία της Borg συμπληρώνεται με το λεγόμενο

---

⁷⁵ Βλ. οπ. παρ. Jaszczolt, Katarzyna. “Emma Borg. Minimal Semantics. Reviewed by Jaszczolt Katarzyna” (σελ 3).

⁷⁶ Βλ. οπ. παρ. Jaszczolt, Katarzyna. “Semantics – Pragmatics Interface” (σελ 8).

⁷⁷ Cappelen Herman και Lepore, Ernest 2005. *Insensitive Semantics: A Defence of Semantic Minimalism and Speech Act Pluralism*. Oxford, Blackwell (σελ 143).

⁷⁸ Κυρίως πρόκειται για προσωπικές ή δεικτικές αντωνυμίες, χρονικά επιρρήματα και επίθετα (όπως «παρόν») και χρονικούς δείκτες (tense indicators). Βλ. οπ. παρ. Jaszczolt, Katarzyna. “Semantics – Pragmatics Interface” (σελ 8).

πλουραλισμό των λεκτικών πράξεων: σύμφωνα με αυτόν, «κάθε ελάχιστη αναπαράσταση (minimal representation) αντιστοιχεί σε μία ευρεία γκάμα λεκτικών πράξεων, την οποία δύναται να μεταφέρει»⁷⁹.

Η δική τους εκδοχή της λογικής πρότασης είναι φορέας τιμών αληθείας, όπως αναφέρει ο Atlas σχετικά⁸⁰. Έτσι, δημιουργείται πρόβλημα με τη σημασιολογική υποπροσδιορισμότητα (semantical non – specificity) των αρνητικών προτάσεων της μορφής «Το Α δεν είναι Β». Συγκεκριμένα, σε μια πρόταση της μορφής

(51) Ο Ρούντολφ είναι τάρανδος.

οι Carpelen και Lepore θεωρούν πως το (41) είναι αληθές αν και μόνο αν ο Ρούντολφ είναι όντως τάρανδος και το εκφώνημα εκφράζει τη λογική πρόταση ότι ο Ρούντολφ είναι τάρανδος. Αντίστοιχα, κάθε πρόταση Π

(52) Π – «Το Α δεν είναι το Β»

είναι αληθές αν και μόνο αν το Α δεν είναι όντως το Β και εκφράζει τη λογική πρόταση ότι το Α δεν είναι το Β. Αυτό, όμως, το ότι δηλαδή η Π είναι αληθές αν και μόνο αν το Α δεν είναι όντως το Β δεν ισχύει σε όλες τις περιπτώσεις. Ένα πιθανό εκφώνημα της (51) είναι αυτό, στο οποίο είτε πρόκειται για άρνηση στο κατηγορήμα είτε σε ολόκληρη την πρόταση. Σε καμιά από τις δυο περιπτώσεις δεν είναι αληθές το εκφώνημα αν και μόνο αν το Α δεν είναι το Β, διότι δεν είναι δυνατόν κάτι τέτοιο να εκφραστεί από μία σημασιολογικά υποπροσδιορισμένη λογική πρόταση.

---

⁷⁹ Jaszczolt, Katarzyna. “Semantics – Pragmatics Interface” (σελ 9).

⁸⁰ «One thing we know about their notion of proposition, though, is that it carries a truth – value.» Βλ. οπ. παρ. Atlas, Jay David. Logic, Meaning and Conversation: Semantical Undeterminedness, Implicature and their Interface (σελ 7).

5. Λοιπές Προσεγγίσεις

Οι Sperber και Wilson κατηγοριοποιούν ως νέο-Γκραϊσιανές τις προσεγγίσεις των Atlas (2005), Gazdar (1979), Horn (1989, 1992, 1996, 2004, 2005) και Levinson (1983, 1987, 2000)⁸¹.

Πέραν των προηγούμενων, αναφέρονται επίσης στις εναλλακτικές προσεγγίσεις των Anscombe και Ducrot (1983), Asher και Lascarides (1995), Blutner και Zeevat (2003), Clark (1977, 1993, 1996), Dascal (1981), Ducrot (1984), Fauconnier (1975, 1985, 1997), Harnish (1976, 1994), Hobbs (1979, 1985, 1993, 2004), Kasher (1976, 1982, 1984, 1998), Katz (1977), Lewis (1979, 1983), Neale (1990, 1992, 2004, Υπό έκδοση), Stalnaker (1974, 1999), Sweetser (1990), Travis (1975, 2001), van de Auwera (1981, 1985, 1997), van Rooy (1999), Vanderveken (1990-91).

Σημειώνεται, εντούτοις, ότι οι θεωρίες που παρουσιάζονται στο παρόν πόνημα είναι και οι επικρατέστερες.

---

⁸¹ Sperber, Dan και Wilson, Deirdre. 2005. Pragmatics. Στο “Oxford Handbook of Philosophy of Language”. Επιμ. F. Jackson και M. Smith (σελ 357).

Γ) ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΤΟΥ ΝΟΗΜΑΤΟΣ & ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΟΥ ΛΕΓΟΜΕΝΟΥ

1. Το Ζήτημα του Λεγόμενου

Το λεγόμενο, έτσι όπως πρωτοορίστηκε από τον Grice, εμφανίζεται πλέον ως προβληματικό. Ο Grice το οραματίστηκε απλό από την άποψη της εσωτερικής ομοιογένειας και προσομοιάζον στην κυριολεκτική χρήση του λόγου⁸². Αντιθέτως, τα τελευταία χρόνια γίνεται λόγος για την ύπαρξη εσωτερικής του στρωματογραφίας καθώς η πραγματολογική διείσδυση στο λεγόμενο είναι κάτι που διαπιστώνεται από πληθώρα ερευνητών. Παραδείγματα τέτοιας διείσδυσης αποτελούν η αναφορά (*reference*), η δείξη (*deixis*), η αμφισημία (*ambiguity*) και η αμφισθένεια (*ambivalence*):

(53) Τα τηγανητά αυγά θα πρέπει να μαγειρεύονται κατάλληλα και εάν υπάρχουν αδύναμοι ή ηλικιωμένοι άνθρωποι στο σπίτι, θα πρέπει [null] να μαγειρεύονται μέχρι να σφίξουν⁸³.

(54) (δάσκαλα μέσα στην τάξη απευθύνεται σε δύο μαθήτριες:)

Εσύ θα πας να φέρεις τους χάρτες από το γραφείο. *Εσύ* βοήθησέ την να κλειδώσει έπειτα.

(55) Δωδεκάχρονο αγόρι απείλησε κορίτσι με όπλο για κοτομπουκιές.⁸⁴

(56) The view could be improved by the addition of a plant
Η θέα θα μπορούσε να βελτιωθεί με την προσθήκη ενός φυτού

---

⁸² Το λεγόμενο «είναι στενά συνδεδεμένο με το συμβατικό νόημα των λέξεων της πρότασης που εκφωνεί (ο ομιλητής)». Βλ. οπ. παρ. Grice, Paul H., 1989. “Logic and Conversation” (σελ 307). Η Carston Σημειώνει την επιθυμία του Grice να είναι το λεγόμενο «φορέας του νοήματος του ομιλητή και παράλληλα, να παραμένει σημασιολογικό...». Βλ. οπ. παρ. Carston, Robyn. “Relevance Theory and the Saying/Implicating Distinction” (σελ 649).

⁸³ Το παρόν παράδειγμα αποτελεί μέρος οδηγιών εκδοθέντων από την κυβέρνηση κατά τη διάρκεια έξαρσης σαλμονέλας στο Ηνωμένο Βασίλειο. Στα αγγλικά, στη θέση του κενού υποκειμένου βρίσκεται προσωπική αντωνυμία (*they*), η οποία ελλείπει γένους προσώπων θα μπορούσε να αναφέρεται είτε στα αυγά είτε στους αδύναμους και ηλικιωμένους ανθρώπους εντός του σπιτιού. Βλ. οπ. παρ. Huang, Yan. Pragmatics (σελ 185).

⁸⁴ Τίτλος εφημερίδας

out there.

εκεί έξω.

The view could be destroyed by the addition of a
Η θέα θα μπορούσε να καταστραφεί με την προσθήκη ενός

plant out there.

εργοστασίου εκεί έξω.⁸⁵

Στα παραπάνω, δεν μπορεί να αποδοθεί το λεγόμενο μέχρις ότου διευθετηθούν τα ζητήματα της επίλυσης αναφοράς στο (53). Στο (54) η χρήση της δεικτικής αντωνυμίας «εσύ» υποδηλώνει ένα αντικείμενο – φορέα της δείξης. Όμως, δεν μπορούμε να έχουμε ένα σαφές λεγόμενο αφήνοντας το «εσύ» αναντιστοίχτο με το φυσικό κόσμο. Στο (55) επιβάλλεται να επιλυθεί η αμφισημία μεταξύ των παρακάτω ερμηνειών: το αγόρι χρησιμοποίησε ως όπλο τις κοτομπουκιές, το κορίτσι κρατούσε ως όπλο κοτομπουκιές και τέλος, το αγόρι απείλησε με ένα όπλο το κορίτσι διότι τσακώθηκαν για τις κοτομπουκιές. Στο (56) έχουμε την χρησιμοποίηση της ίδιας λέξης, αλλά με δύο διαφορετικές σημασίες. Αναλόγως της σημασίας που έχει επιλεγεί, η πρόταση αλλάζει άρδην κατεύθυνση, εξ ου και η χρήση διαφορετικού ρήματος.

Ακόμα και στο αρχικό Γκραϊσιανό παράδειγμα ανιχνεύονται παρόμοια προβλήματα:

(57) α. He is in the grip of a vice.

Αυτός είναι μέσα στη λαβή της μιας μέγγενης.

β. Αυτός έχει πιαστεί στη λαβή μιας μέγγενης ή Αυτός είναι έρμαιος ενός πάθους.

γ. Αυτός είναι δέσμιος της κακίας.⁸⁶

---

⁸⁵ Το παράδειγμα ανήκει στον Levinson. Βλ. οπ. παρ. Levinson, Stephen. *Presumptive Meanings: The Theory of the Generalized Conversational Implicature* (σελ 174).

⁸⁶ Το παράδειγμα ανήκει στον Grice. Βλ. οπ. παρ. Grice, Paul. "Logic and Conversation" (σελ 307).

Η πρόταση που εμφανίζεται στο α επιδέχεται δύο ερμηνείες: μπορεί να σημαίνει είτε το β είτε το γ. Προκειμένου να καθοριστεί το λεγόμενο στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι απαραίτητη η συνδρομή των διαδικασιών της αποσαφήνισης και του κορεσμού. Η αποσαφήνιση αφορά την επιλογή μεταξύ των σημασιών β και γ, ενώ ο κορεσμός στην εύρεση της αναφοράς του «He», που εμφανίζεται στην αρχή της πρότασης.

Επιστρέφοντας στα προβληματικά σημεία γύρω από το λεγόμενο, ο ορισμός που δίνεται από τον Grice αφήνει περιθώρια πληθώρας αμφισημιών: Αφ' ενός μεταξύ της *αυστηρά τεχνικής επίπλαστης σημασίας (technical and artificially strict sense)* του λεγόμενου και της χρήσης του *τι είναι δηλωθέν (what is stated)* στην καθομιλουμένη. Επιπλέον αμφισημία ανιχνεύεται γύρω από τους όρους *γενικό περιεχόμενο (general content)* και *συγκειμενικά εμπλουτισμένο περιεχόμενο (contextually enriched content)*, όπως επίσης και της *λεκτικής (locutionary)* και *ελλεκτικής σημασίας (illocutionary sense)*, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται από τον Huang⁸⁷.

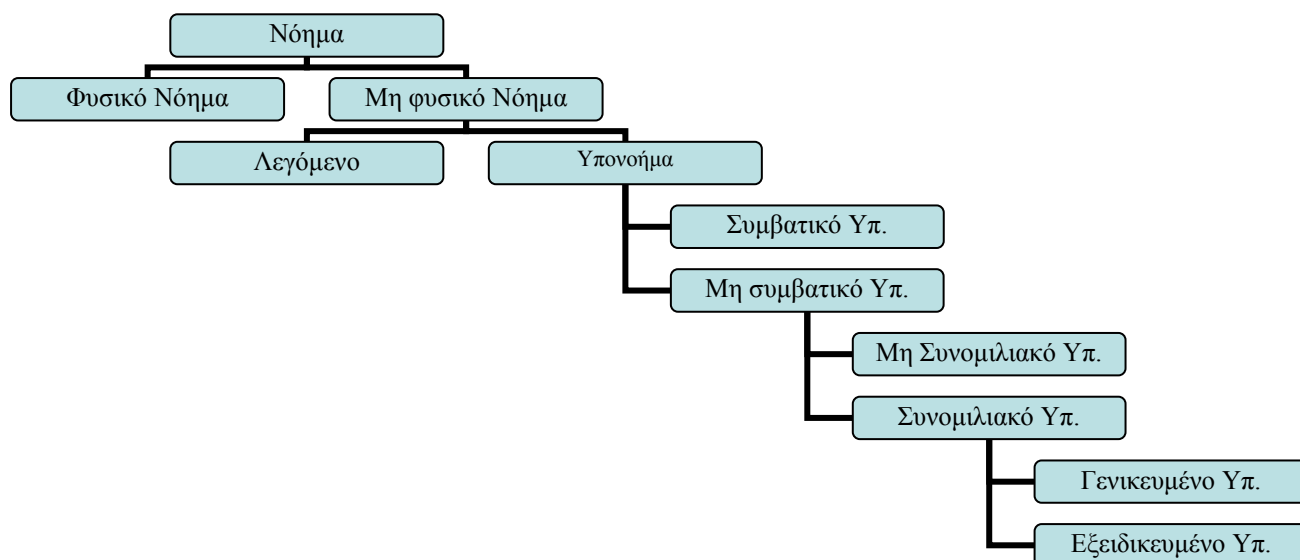
Αντί του αρχικού διαγράμματος που προκύπτει από την αρχική παρουσίαση του Grice όπως εμφανίζεται στο (58), η πραγματολογική διείσδυση στο λεγόμενο διαμορφώνει πλέον μία σχέση παρόμοια με αυτή πλέξης καλάθου μεταξύ σημασιολογίας και πραγματολογίας, όπου ένα πραγματολογικό βήμα επεξεργασίας ακολουθείται από ένα άλλο σημασιολογικό και ούτω καθεξής.

---

⁸⁷ Βλ. οπ. παρ. Huang, Yan. Pragmatics (σελ 217).

(58)

Προκειμένου να καταστεί ακριβές το μοτίβο πλέξης όμως σύμφωνα με τον Huang, δύο είναι τα βασικά ζητήματα που χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης όσον αφορά την πραγματολογική διείσδυση στο λεγόμενο: αφ' ενός ποια είναι η ακριβής φύση αυτής της διείσδυσης και αφ' ετέρου με ποιο κριτήριο θα διευθετηθεί στο εξής ο διαχωρισμός σημασιολογίας – πραγματολογίας⁸⁸. Χρήζει διερεύνησης, επίσης, εάν πρόκειται για απλή αλληλουχία πραγματολογικών και σημασιολογικών επεξεργασιών ή αν αυτές αλληλεπιδρούν μεταξύ τους χρησιμοποιώντας αλλήλους ως καταλύτες και σε περίπτωση που όντως υφίσταται τέτοια σχέση αλληλεπίδρασης, εάν είναι αμφίδρομη ή μονόδρομη. Αν όντως το τελευταίο ισχύει, δηλαδή η σημασιολογία διεισδύει σε πραγματολογικές επεξεργασίες ή/και το αντίστροφο, τότε οδηγούμαστε στη ριζική εξάλειψη του διαχωρισμού μεταξύ των δύο, θεώρηση που υποστηρίζεται από τους Lakoff, Jackendoff, Langacker και Matthews και που καλείται *πραγμασιολογία* (pragmantics) από τον Levinson⁸⁹.

⁸⁸ Βλ. οπ. παρ. Huang, Yan. Pragmatics (σελ 219).

⁸⁹ Βλ. οπ. παρ. Huang, Yan. Pragmatics (σελ 210).

1.1. Η προσέγγιση των θεωρητικών της Συνάφειας

Οι θεωρητικοί της Συνάφειας περιλαμβάνουν τους Dan Sperber και Deirdre Wilson, που είναι και οι θεμελιωτές της θεωρίας και επιπλέον την Robyn Carston, που συνέβαλε στην εξέλιξη της θεωρίας τους. Η θεωρία της Συνάφειας τοποθετείται εντός του *επαγωγικού πλαισίου* (inferential model of communication)⁹⁰, που θεμελιώθηκε από το Grice, όμως διαφοροποιείται σε αρκετά σημεία από τη θεώρηση του τελευταίου για την αρχιτεκτονική του νοήματος.

Η Θεωρία της Συνάφειας έρχεται μετά από τα τέσσερα αξιώματα του Grice να προτείνει τη δική της μονιστική θεώρηση: τα τέσσερα αξιώματα αντικαθίστανται από ένα και μόνο, αυτό της Συνάφειας. Αυτό το αξίωμα είναι από μόνο του αρκετό, όπως ισχυρίζονται οι δημιουργοί της: «...οι προσδοκίες συνάφειας που εγείρονται από ένα εκφώνημα είναι αρκετά ακριβής και προβλέψιμες ώστε να καθοδηγήσουν τον ακροατή προς την κατεύθυνση του μηνύματος που εκπέμπεται από τον ομιλητή»⁹¹. Ο λόγος, που αρκεί η Συνάφεια, είναι ότι αποτελεί «βασικό χαρακτηριστικό της ανθρώπινης νόησης, του οποίου χρήση μπορούν να κάνουν οι συμμετέχοντες στη συνομιλία»⁹². Μάλιστα, αυτό κατοχυρώνεται από την αντίστοιχη αρχή, τη Γνωστική Αρχή της Συνάφειας:

(59) Γνωστική Αρχή της Συνάφειας

Η ανθρώπινη νόηση τείνει να προσανατολίζεται προς τη μεγιστοποίηση της συνάφειας.⁹³

Συγκεκριμένα, όσο πλουσιότερα θετικά γνωστικά αποτελέσματα⁹⁴ επιτυγχάνονται από ένα *ερέθισμα* (input), τόσο μεγαλύτερη είναι αντίστοιχα και η Συνάφειά του, ενώ

---

⁹⁰ Βλ. http://www.phon.ucl.ac.uk/home/PUB/WPL/02papers/wilson_sperber.pdf
Πρόσβαση 26/08/12.

⁹¹ Βλ. Sperber, Dan and Wilson, Deirdre, 2004. “Relevance Theory”. Στο “*The Handbook of Pragmatics*”. Επιμ. L. R. Horn, G. Ward. Oxford, Blackwell (σελ 607).

⁹² Βλ. οπ. παρ. Sperber, Dan and Wilson, Deirdre. “Relevance Theory” (σελ 608).

⁹³ Βλ. οπ. παρ. Sperber, Dan and Wilson, Deirdre. “Relevance Theory” (σελ 610).

όσο μεγαλύτερος είναι ο μόχθος που απαιτείται κατά την επεξεργασία εκ μέρους του κοινού, τόσο μικρότερη καθίσταται η Συνάφειά του⁹⁵.

Καίριο σημείο της θεωρίας αποτελεί η Προϋπόθεση Βέλτιστης Συνάφειας (Presumption of Optimal Relevance), που δίνει τη δυνατότητα πρόβλεψης ακόμα και των περιπτώσεων, όπου ο ομιλητής εμφανίζεται απρόθυμος να δώσει πληροφορίες, κάτι που στην Γκραϊσιανή λογική θεωρείται αδιανόητο:

(59) Προϋπόθεση Βέλτιστης Συνάφειας

α. Το *επιδεικτικό ερέθισμα* (ostensive stimulus) είναι αρκετά συναφές ώστε να αξίζει την προσπάθεια επεξεργασίας εκ μέρους του ακροατηρίου.

β. Είναι το πιο συναφές που είναι συμβατό με τις ικανότητες και προτιμήσεις του πομπού.⁹⁶

Προς αντιπαράθεση με το μοντέλο που προτείνει ο Grice για τη διαδικασία χτισίματος του νοήματος, οι Sperber και Wilson προτείνουν το ακόλουθο:

(60) Ο ακροατής καταβάλλει τη μικρότερη δυνατή προσπάθεια ελέγχοντας τις πιθανές ερμηνευτικές υποθέσεις, όπως με αποσαφηνίσεις, κορεσμούς, υπονοήματα κατά σειρά προσβασιμότητας και σταματά μόλις οι προσδοκίες Συνάφειας [που τρέφει] ικανοποιηθούν ή εγκαταλειφθούν⁹⁷.

Όσον αφορά στα επίπεδα αρχιτεκτονικής του νοήματος, προβλέπονται τα παρακάτω: κατ' αρχήν ακολουθείται η διάκριση του νοήματος σε φυσικό και μη φυσικό κατά το

---

⁹⁴ Ο όρος «θετικά γνωστικά αποτελέσματα» αναφέρεται σε πληροφορίες που επιδρούν αλλάζοντας σημαντικά την αναπαράσταση ενός ατόμου για τον κόσμο, όπως ένα αληθές συμπέρασμα για παράδειγμα. Βλ. οπ. παρ. Sperber, Dan and Wilson, Deirdre. "Relevance Theory" (σελ 608).

⁹⁵ Βλ. οπ. παρ. Sperber, Dan and Wilson, Deirdre, 2004. "Relevance Theory" (σελ 609). Εξαιτίας αυτού, ασκείται κριτική από το Horn για το αν όντως η θεωρία της Συνάφειας είναι μονιστική. Κατά το Horn, πίσω από το *minimax* προσπάθειας και αποτελέσματος υποκρύπτεται ένα *δυϊστικό* στην ουσία του μοντέλο. Βλ. Horn, Laurence R., 2007. "Neo-gricean Pragmatics: A Manichaeic Manifesto". Στο "*Pragmatics*". Επιμ. N.Burton- Roberts. Pallgrave Macmillan 2007 (σελ 179).

⁹⁶ Βλ. οπ. παρ. Sperber, Dan and Wilson, Deirdre. "Relevance Theory" (σελ 612).

⁹⁷ Βλ. οπ. παρ. Sperber, Dan and Wilson, Deirdre, 2004. "Relevance Theory" (σελ 613).

Γκραϊσιανό πρότυπο⁹⁸. Εν συνεχεία, παρουσιάζεται πρώτα ο διαχωρισμός του μη φυσικού νοήματος σε συμβατικό και μη συμβατικό νόημα και ύστερα, ο διαχωρισμός του μη συμβατικού νοήματος σε συνομιλιακό και μη συνομιλιακό. Θα πρέπει στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι οι δύο παραπάνω διαχωρισμοί εντοπίζονται μετατοπισμένο ένα επίπεδο παραπάνω από τον αρχικό σχεδιασμό του Grice. Αυτό γίνεται προκειμένου να διασφαλιστεί πως αυτά που ακολουθούν θα είναι κατ' αποκλειστικότητα μη συμβατικά και μη συνομιλιακά. Συνεπώς, οι περιπτώσεις του μη συμβατικού και του μη συνομιλιακού υπονοήματος αποκλείονται στη θεωρία της Συνάφειας. Αντίθετα, το ανάπτυγμα, όπως θα δούμε παρακάτω παρουσιάζεται με διαφορετική υφή από αυτήν του λεγόμενου καθώς είναι και αυτό, όπως και το υπονόημα συνομιλιακό και μη συμβατικό⁹⁹.

Η αμέσως επόμενη διάκριση του συνομιλιακού νοήματος αφορά στην εισαγωγή μιας νέας έννοιας, του αναπτύγματος και στη χρησιμοποίηση μιας ήδη γνωστής, του υπονοήματος: η νέα έννοια, όπως ήδη αναφέρθηκε, είναι το ρητό νόημα, δηλαδή το *ανάπτυγμα* (*explicature*). Το ανάπτυγμα είναι στην ουσία «ένα πρώτο λογικό συμπέρασμα ή αλλιώς μια *υπόθεση* (*assumption*), στην οποία καταλήγει ο δέκτης του εκφωνήματος»¹⁰⁰. Ειδικότερα, το ανάπτυγμα αφορά στη γέννηση των *μη αρθρωμένων συστατικών* (*unarticulated constituents*)¹⁰¹, τα οποία εξ ορισμού δεν υπάρχουν στη λογική μορφή της πρότασης. Οι θεωρητικοί της Συνάφειας απομακρύνονται από τη Γκραϊσιανή σύλληψη για το λεγόμενο. Για αυτούς το λεγόμενο έχει πραγματολογική διείσδυση και αυτό διαφαίνεται από το ανάπτυγμα. Όπως αναφέρει ο Huang, «το λεγόμενο [κατά τους Συναφειακούς θεωρητικούς]... διαιρείται σε δύο μέρη: τις σημασιολογικές αναπαραστάσεις και τα αναπτύγματα»¹⁰².

---

⁹⁸ Βλ. οπ. παρ. Carston, Robyn. "Relevance Theory and the Saying/ Implicating Distinction" (σελ 649).

⁹⁹ Βλ. οπ. παρ. Carston, Robyn. "Relevance Theory and the Saying/ Implicating Distinction" (σελ 637-638, 653).

¹⁰⁰ Carston, Robyn. "Explicature and Semantics". Στο "*Semantics: A Reader*". Επιμ. S. Davis και B. Gillon. Oxford, Oxford University Press. (σελ 842-843).

¹⁰¹ Βλ. Recanati, François, 2004. "Pragmatics and Semantics". Στο "*The Handbook of Pragmatics*". Επιμ. L. R. Horn και G. Ward. Oxford, Blackwell (σελ 460).

¹⁰² Huang, Yan. Pragmatics (σελ 237).

1.2. Carston

Η διαδικασία τώρα, με την οποία γεννιούνται αυτά τα συστατικά στο δέκτη του εκφωνήματος προκειμένου αυτός να αντιληφθεί το νόημα του εκφωνήματος ονομάζεται *explicature* και αφορά σε μια σειρά από φαινόμενα.

Στο είδος του αναπτύγματος, επίσης, τοποθετούνται παραδείγματα του τύπου:

(61) Sam and Jane moved the piano.

Ο Σαμ και η Τζέιν μετακίνησαν το πιάνο.

Ανάπτυγμα: Ο Σαμ και η Τζέιν μετακίνησαν το πιάνο ΜΑΖΙ¹⁰³,

(62) Bill drank a bottle of vodka and fell into a stupor.

Ο Μπιλ ήπιε ένα μπουκάλι βότκα κι έπεσε σε λήθαργο.

Ανάπτυγμα: Ο Μπιλ ήπιε ένα μπουκάλι βότκα και ΩΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ έπεσε σε λήθαργο¹⁰⁴,

τα οποία στη Γκραϊσιανή προσέγγιση κατηγοριοποιούνταν ως γενικευμένα υπονοήματα¹⁰⁵. Το ανάπτυγμα διαθέτει *προτασική μορφή* (propositional form), η οποία προκύπτει από την πραγματολογική επεξεργασία της λογικής μορφής της πρότασης¹⁰⁶ και έπεται του λεγόμενου με την έννοια που είχε οριστεί από το Grice¹⁰⁷. Περιλαμβάνει τέσσερα βήματα πραγματολογικής επεξεργασίας: την *αποσαφήνιση* (disambiguation), τον *κορεσμό* (saturation), τον *ελεύθερο εμπλουτισμό* (free enrichment) και την *ad hoc σύνθεση έννοιας* (ad hoc concept construction).

---

¹⁰³ Το παράδειγμα ανήκει στην Carston. Βλ. οπ. παρ. Carston, Robyn. “Relevance Theory and the Saying/ Implicating Distinction” (σελ 645).

¹⁰⁴ Το παράδειγμα ανήκει στην Carston. Βλ. οπ. παρ. Carston, Robyn. “Relevance Theory and the Saying/ Implicating Distinction” (σελ 645).

¹⁰⁵ Βλ. οπ. παρ. Carston, Robyn. “Relevance Theory and the Saying/ Implicating Distinction” (σελ 645).

¹⁰⁶ Βλ. Carston, Robyn. “Explicature and Semantics”. Στο “*Semantics: A Reader*”. Επιμ. S. Davis και B. Gillon. Oxford, Oxford University Press. (σελ 842).

¹⁰⁷ Βλ. οπ. παρ. Carston, Robyn. “Relevance Theory and the Saying/ Implicating Distinction” (σελ 653).

1.3. Recanati

Ο Recanati επικροτεί την άποψη ότι το λεγόμενο χρίζει πραγματολογικής διείσδυσης. Σε αυτού του είδους τη διείσδυση κατατάσσει τα *μη-αρθρωμένα συστατικά* (unarticulated constituents), τα οποία εξ ορισμού δεν υπάρχουν στη λογική μορφή της πρότασης: υπάρχουν ενδείξεις ότι τα εκφωνήματα ή τουλάχιστον κάποια από αυτά περιέχουν μη αρθρωμένα συστατικά και όχι *μη πραγματοποιήματα* (unrealized). Η διαφορά μεταξύ των δύο έγκειται στο γεγονός ότι τα πρώτα δεν υπάρχουν καθόλου στη λογική μορφή.

Συγκεκριμένα, εντοπίζει τριών ειδών *πρωταρχικές πραγματολογικές επεξεργασίες* (primary pragmatic processes): τον *κορεσμό* (saturation), τον *ελεύθερο εμπλουτισμό* (free enrichment) και τη *σημασιολογική μεταφορά* (semantic transfer). Κατά την άποψή του, μετά την πραγματοποίηση των παραπάνω επεξεργασιών το εξαγόμενο λεγόμενο αποτελεί τροφοδοσία στις δευτερογενείς πραγματολογικές επεξεργασίες που γεννούν το υπονόημα¹⁰⁸. Ως διαφοροποιό στοιχείο μεταξύ των δύο πρωταρχικών επεξεργασιών ορίζει το σημείο εκκίνησης: η πρώτη είναι μία *από τη βάση ορμώμενη διαδικασία* (bottom-up process), όπου ως βάση τίθεται το γλωσσικό ερέθισμα. Ως εκ τούτου, πρόκειται για «*γλωσσικά ελεγχόμενη διαδικασία*» (linguistically controlled process).

Ο *κορεσμός* (saturation) ανήκει στο πρώτο είδος πρωταρχικών πραγματολογικών επεξεργασιών: σχετίζεται με τις αντωνυμίες και τα αναφορικά επίθετα κι επιρρήματα και αφορά στην ανεύρεση του σημείου αναφοράς τους. Ακόμη και στην περίπτωση των υποτιθέμενων *καθαρών δεικτικών* (pure indexicals), όπως για παράδειγμα το «εγώ», ο κορεσμός απαιτεί πραγματολογική επεξεργασία καθώς το συγκεκριμένο μπορεί να μας οδηγήσει μακριά από το προφανές, αλλά μάλλον βεβιασμένο συμπέρασμα ότι το «εγώ» αναφέρεται στον ομιλητή¹⁰⁹. Στην περίπτωση του θεάτρου,

---

¹⁰⁸ «What is said [is] the input to the secondary pragmatic process responsible for implicature generation» Βλ. οπ. παρ. Recanati, Francois. “Pragmatics and Semantics” (σελ 460).

¹⁰⁹ Η Carston εμφανίζεται να συνηγορεί: «Στην πραγματικότητα, η ιδέα ενός καθαρού δεικτικού είναι πολύ αμφίβολη... [ούτε] η αποσαφήνιση δε μπορεί να επιτευχθεί [χρησιμοποιώντας] μόνο ένα στενό συγκεκριμένο, αλλά πρέπει να περιλαμβάνει την πρόθεση του ομιλητή, γεγονός που την αποκλείει από το να παίζει κάποιο ρόλο σε ένα καθαρά σημασιολογικό λεγόμενο.» Βλ. Carston, Robyn. “Relevance Theory and the Saying/ Implicating Distinction” (σελ 650).

για παράδειγμα το «εγώ» που εκφωνείται από έναν ηθοποιό δεν αναφέρεται στον ίδιο αλλά στο χαρακτήρα που υποδύεται ως ηθοποιός. Κατά, το Recanati, ο κορεσμός αποτελεί πρωτεύουσα πραγματολογική επεξεργασία, υπό την έννοια ότι προηγείται του λεγόμενου. Αυτό είναι εμφανές στο ακόλουθο παράδειγμά του:

(63) She is younger than John's sister.

Αυτή είναι μικρότερη από του Γιάννη την αδερφή.

Εδώ, προκειμένου να κατανοήσει ο ακροατής τι λέγεται (και στη συνέχεια τι υπονοείται, αν υπονοείται κάτι), πρέπει πρώτα να βρει το πρόσωπο στο οποίο αναφέρεται η αντωνυμία «αυτή». Όπως αναφέρει «αν ο κορεσμός ήταν δευτερεύουσα πραγματολογική επεξεργασία, θα έπρεπε να ακολουθηθεί η αντίστροφη πορεία, δηλαδή, πρώτα να βρεθεί τι λέγεται κι έπειτα να κορεστεί η αντωνυμία». Δηλαδή, ως κομμάτι του αναπτύγματος, παρουσιάζεται πριν το λεγόμενο.

Αντιθέτως, ο ελεύθερος εμπλουτισμός είναι μία διαδικασία *εκ των άνω με κατεύθυνση προς τα κάτω* (top-down), υπό την έννοια ότι δεν ελέγχεται από τη γλώσσα και γι αυτό και του αποδίδεται το επίθετο «ελεύθερος».

(64) (Η παρακάτω απάντηση δίνεται εντός του ακόλουθου συγκείμενου: κάποιος κάνει την ερώτηση αν πεινάω σε ώρα που πλησιάζει μεσημέρι):

Έφαγα πολύ στο πρωινό¹¹⁰.

Στο παραπάνω παράδειγμα, ο ελεύθερος εμπλουτισμός δεν ξεκινά από κάποιο κομμάτι της πρότασης, αλλά αντίθετα από το συγκείμενο προκειμένου να μπορέσει να ερμηνευτεί το λεγόμενο: ο ομιλητής αναφέρει ότι έφαγε πολύ στο πρωινό για να δείξει ότι δεν νιώθει να πεινάει ακόμα δεδομένου ότι η ώρα εκφοράς της πρότασης είναι κοντά χρονικά στο προηγηθέν γεύμα. Όπως αναφέρεται, «ο χρονικός προσδιορισμός του συμβάντος του πρωινού είναι ένα μη αρθρωμένο συστατικό της δήλωσης που γίνεται με την εκφορά της πρότασης σε αυτό το πλαίσιο»¹¹¹. Διαφορετικά, αν δεν λάβουμε υπόψιν το δεδομένο συγκειμενικό πλαίσιο, η πρόταση

---

¹¹⁰ Το παράδειγμα ανήκει στον Recanati. Βλ. οπ. παρ. Recanati, Francois. "Pragmatics and Semantics". (σελ 459).

¹¹¹ Βλ. οπ. παρ. Recanati, Francois. "Pragmatics and Semantics" (σελ 460).

απορρίπτεται ως ακατανόητη εφ' όσον δεν ικανοποιείται η αρχή της συνάφειας, βάσει της οποίας οι πληροφορίες που κομίζονται οφείλουν να είναι σχετικές.

Ο Recanati εντοπίζει δύο είδη ελεύθερου εμπλουτισμού: την *ενίσχυση* (strengthening) και την *ανάπτυξη* (expansion). Η ενίσχυση αφορά σε μία πλήρη λογικοπρόταση, την οποία παραλαμβάνει μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας του κορεσμού και παράγει ως αποτέλεσμα «μία πιο εμπλουτισμένη λογικοπρόταση η οποία περιλαμβάνει την αρχική λογικοπρόταση».

(65) Μερικοί εκπλήσσονται όταν μαθαίνουν ότι έχω μυαλό¹¹².

(66) Μερικοί εκπλήσσονται όταν μαθαίνουν ότι έχω [πολύ] μυαλό.

Η λογικοπρόταση (65) ενισχύεται ώσπου να καταλήξει στην (66), η οποία *συνεπάγεται* (entails) την αρχική λογικοπρόταση.

(67) Δεν έχω τίποτα να φορέσω¹¹³.

(68) Δεν έχω τίποτα να φορέσω [στο γάμο του Γιάννη].

Αντίστοιχα, μέσω της ανάπτυξης, η λογικοπρόταση (67) επεκτείνεται προκειμένου να συμπεριλάβει την (68). Η διαφορά, όμως με τη διαδικασία της ενίσχυσης είναι ότι η (67) δεν συνεπάγεται την (68).

Τέλος, η σημασιολογική μεταφορά αφορά περιπτώσεις μετωνυμίας, όπου ο ομιλητής αναφέρεται σε ένα σημείο α, αλλά αυτό που στα αλήθεια εννοεί είναι ένα σημείο β. Υπάρχει μία προφανής σύνδεση μεταξύ των δύο και γι αυτό μπορεί και να γίνει αντιληπτός. Επί παραδείγματι,

(69) Ο Σέξπηρ είναι στο πάνω ράφι¹¹⁴.

---

¹¹² Το παράδειγμα ανήκει στην Catherine McQueen. Βλ. οπ. παρ. Huang, Yan. Pragmatics (σελ 221).

¹¹³ Το παράδειγμα ανήκει στον Huang. Βλ. οπ. παρ. Huang, Yan. Pragmatics (σελ 222).

¹¹⁴ Το παράδειγμα ανήκει στον Fauconnier. Βλ. οπ. παρ. Huang, Yan. Pragmatics (σελ 222-3).

Στην παραπάνω, δε γίνεται αναφορά στον συγγραφέα Σέξπηρ, αλλά, μέσω της σημασιολογικής μεταφοράς, σε ένα από τα βιβλία που εκείνος έχει γράψει. Κι εδώ πρόκειται για επεξεργασία *εκ των άνω* (top- down).

1.4. Bach

Για τον Bach, το λεγόμενο είναι στην ουσία του η ίδια η *λεκτική πράξη* (locutionary act), δηλαδή, η πράξη της εκφώνησης άσχετα από το νόημα το οποίο μεταφέρεται από την εκφώνηση του εκφωνήματος. Γεγονός, που διαλευκαίνει και το μυστήριο με την ψυχολογική σημασία του όρου, εξαιτίας της οποίας καταργείται από την Carston¹¹⁵. Έτσι, εντός των πλαισίων της θεωρίας που διαμορφώνεται από το Bach, όχι μόνο δεν υποτιμάται η προέλευση της πληροφορίας, αλλά, παράλληλα αξιολογείται και η διάκριση του Austin σε λεκτικές, ελλεκτικές και απολεκτικές πράξεις¹¹⁶. Επιπλέον, συμφωνεί με την Carston ως προς το γεγονός ότι τουλάχιστον η αρχική σύλληψη του Grice για το λεγόμενο δεν είχε αυτή τη χροιά και πως η σύνδεση του λεγόμενου με το συμβατικό νόημα αναγκάζει τον τελευταίο να οδηγηθεί σε λιγότερο εκλεπτυσμένες προσεγγίσεις του μη κυριολεκτικού νοήματος¹¹⁷.

Ο Bach φαίνεται να αποφορτίζει το λεγόμενο, διατηρώντας το αμιγώς σημασιολογικό και αποκλείοντας την πραγματολογική διείσδυση σ' αυτό εφευρίσκοντας την έννοια του *υπαινικτικού περιεχόμενου* (implicature), ενός ενδιάμεσου επιπέδου νοήματος μεταξύ λεγόμενου και υπονοήματος. Έτσι, φέρεται να υποστηρίζει και αυτός την ύπαρξη *υπόρρητου νοήματος* (implicit meaning), το οποίο καθίσταται κατανοητό συλλογιστικά¹¹⁸. Στην περίπτωση του, όμως, αυτό το μη ρητό νόημα είναι δύο ειδών: πρόκειται για το γνωστό ως τώρα υπονόημα και το υπαινικτικό περιεχόμενο, ένα νέο

---

¹¹⁵ «Οι άνθρωποι που παραπονιούνται για το ψυχολογικό άτοπο του λεγόμενου πρέπει να προσφέρουν μια εναλλακτική για το τι κάνει ο ομιλητής όταν εκφέρει μία δεδομένη πρόταση, το οποίο είναι ανεξάρτητο και λογικά προηγούμενο του τι εννοεί με την εκφορά της.» Βλ. Bach, Kent, 2006. “Implicature VS Explicature: What's the difference?”. Άρθρο δημοσιευμένο στο Εργαστήριο στο “*Explicit Communication*” προς τιμήν της R. Carston, Granada May 31- June 2. (σελ 6).

¹¹⁶ Βλ. οπ. παρ. Bach, Kent. “Implicature VS Explicature: What's the difference?” (σελ 5-6).

¹¹⁷ «... η σύλληψη αυτή αναγκάζει το Grice να περιγράψει τα μη κυριολεκτικά εκφωνήματα ως περιπτώσεις όπου *προσποιείται κανείς ότι λέει* (making as if to say) κάτι...» Βλ. οπ. παρ. Bach, Kent. “Implicature VS Explicature: What's the difference?” (σελ 2).

¹¹⁸ «Γενικά, δε λέμε αυτό που εννοούμε... αφήνουμε πολλά από αυτά που εννοούμε στο *συλλογισμό* (inference).» Βλ. οπ. παρ. Bach, Kent. “Context ex Machina” (σελ 27).

είδος που εισάγεται από τον ίδιο. Το υπαινικτικό περιεχόμενο μοιάζει αρκετά με το ανάπτυγμα ως προς το ότι και τα δύο στην ουσία έχουν τη μορφή αναπτύγματος: το μεν πρώτο είναι ανάπτυγμα του λεγόμενου, ενώ το δεύτερο ανάπτυγμα της λογικής μορφής της πρότασης¹¹⁹.

Ο Bach, όμως, απαριθμεί μια σειρά διαφορών μεταξύ των δύο: ανάμεσα τους βρίσκεται και η ετυμολογική. Η βάση από την οποία προέρχεται το *ανάπτυγμα* (explicature) είναι αυτή του ρήματος *αναπτύσσω* (explicate) και όχι του επιθέτου *ρητός* (explicit), όπως κάποιος, εσπευσμένα ενδεχομένως, θα μπορούσε να συμπεράνει. Συνεπώς, αν και δεν ήταν πρόθεση των δημιουργών του, το ανάπτυγμα παραπέμπει σε ρητό νόημα, κάτι που φυσικά είναι αναληθές και παραπλανητικό¹²⁰. Ενώ, όπως καθίσταται φανερό από την όψη τουλάχιστον, το υπαινικτικό περιεχόμενο αποτελείται μεταξύ άλλων και από μη ρητό νόημα. Γίνεται μ' αυτόν τον τρόπο, μια άμεση σύνδεση του υπαινικτικού περιεχομένου με τα μη αρθρωμένα συστατικά που υπάρχουν στις προτάσεις και που το συναποτελούν.

Μια άλλη διαφορά μεταξύ των δύο είναι ότι εντός των πλαισίων του υπαινικτικού περιεχομένου, δε βρίσκουμε τα *αναπτύγματα υψηλού επιπέδου* (higher lever explicatures), τα οποία διαχωρίζουν την πεποίθηση που τρέφει ο ομιλητής από μια πιθανή δήλωση που κάνει. Ένα παράδειγμα τέτοιου αναπτύγματος στην περίπτωση του εκφωνήματος

(70) Οι τίγρεις έχουν ρίγες.

είναι η πεποίθηση του ομιλητή ότι όντως οι τίγρεις έχουν ρίγες¹²¹. Ίσως, όμως, το παράδειγμα είναι ατυχές διότι αναφέρεται σε μια δήλωση που περιλαμβάνει φυσικό νόημα κατά τα Γκραϊσιανά πρότυπα. Δηλαδή, στο παράδειγμα αυτό, δεν έχει νόημα

---

¹¹⁹ «Το *ανάπτυγμα* (explicature)... είναι μια ανάπτυξη της λογικής μορφής της πρότασης, [ενώ] ... το υπαινικτικό περιεχόμενο είναι κάτι το οποίο χτίζεται από αυτό που λέει ο ομιλητής εκφωνώντας της πρόταση». Βλ. οπ. παρ. Bach, Kent, 2006. "Implicature VS Explicature: What's the difference?" (σελ 4).

¹²⁰ Στα ελληνικά, κάτι τέτοιο δεν ισχύει. Η μετάφραση του όρου μας απομακρύνει εντελώς από την παραπλανητική όψη που παραπέμπει σε ρητό νόημα.

¹²¹ Βλ. οπ. παρ. Bach, Kent, 2006. "Implicature VS Explicature: What's the difference?" (σελ 5).

να πούμε «Οι τίγρεις έχουν ρίγες, αλλά δεν το πιστεύω». Η δήλωσή μας συνεπάγεται *de facto* την πεποίθησή μας. Τα αναπτύγματα των Συναφειακών δεν αναφέρονται στο φυσικό νόημα, αλλά αποκλειστικά τοποθετούνται κάτω από την ομπρέλα του μη φυσικού νοήματος ή τουλάχιστον δεν έχει καταστεί φανερό ως τώρα κάτι το διαφορετικό.

Μια επιπλέον διαφορά μεταξύ αναπτυγμάτων και υπαινικτικών περιεχομένων είναι ότι τα πρώτα εμφανίζονται ως «ιδιότητες εκφωνημάτων»¹²², τη στιγμή που ο Bach θεωρεί ως εύλογα μόνο το νόημα του ομιλητή, που μεταφέρει και την πρόθεσή του, και το νόημα των προτάσεων με τα συστατικά τους. Όπως αναφέρει, η ιδέα ότι μπορεί να υπάρξουν συνθήκες αληθείας για εκφωνήματα θεωρεί ότι είναι αρκετά παραπλανητική.

Μια τελευταία διαφορά μεταξύ των δύο προσεγγίσεων είναι ότι περιπτώσεις που δίνονται ενοποιημένα κάτω από το ανάπτυγμα, στην περίπτωση του υπαινικτικού περιεχομένου, είναι σαφώς διαχωρισμένες. Έτσι, υπάρχουν δύο είδη υπαινικτικών περιεχομένων προκειμένου να εξυπηρετούνται τέτοιοι διαχωρισμοί: η *συμπλήρωση* (completion) και η *διεύρυνση* (expansion). Η συμπλήρωση είναι απαραίτητη σε περιπτώσεις εκφωνημάτων που δεν εκφράζουν πλήρεις προτάσεις (propositions), όπως φαίνεται από τα (71) και (72) ενώ η διεύρυνση χρησιμοποιείται μεν σε περιπτώσεις που τα εκφωνήματα εκφράζουν πλήρεις προτάσεις, αλλά το νόημα του ομιλητή είναι στενότερο ή ευρύτερο από την πρόταση αυτή, (73) και (74), όπως και (75) και (76).

(71) Ο Γιάννης είναι έτοιμος.

(72) Ο Γιάννης είναι έτοιμος [για τη συνέντευξη].

(73) Έκανα ένα μπάνιο.

(74) Έκανα ένα μπάνιο [σήμερα το πρωί].

---

¹²² Βλ. οπ. παρ. Bach, Kent. “Implicature VS Explicature: What's the difference?” (σελ 6).

(75) Δεν πρόκειται να πεθάνεις.

(76) Δεν πρόκειται να πεθάνεις [από αυτό το τραύμα]¹²³.

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ο Bach συμφωνεί με τον Horn ότι η θεωρία της Συνάφειας, δεν είναι η θεωρία που βασίζεται σε ένα και μόνο αξίωμα όπως ισχυρίζονται οι δημιουργοί της. Αυτό, στο οποίο βασίζεται, και με βάση το οποίο μπορεί να κάνει προβλέψεις, είναι μια *αναλογία* (ratio) μεταξύ του όγκου των γνωστικών αποτελεσμάτων και της προσπάθειας που απαιτείται εκ μέρους του ακροατή κατά την κατανόηση.

1.5. Levinson

Ο Levinson εστιάζει στην έννοια του Γενικευμένου Συνομιλιακού Υπονοήματος (ΓΣΥ) δίνοντας έτσι μια νέα διάσταση στη διάκριση μεταξύ σημασιολογίας – πραγματολογίας χωρίς να υπεισέρχεται όμως σε διαμόρφωση νέας θεωρίας περί γνωσιακών λειτουργιών γενικότερα, όπως επιχειρούν οι Sperber και Wilson¹²⁴. Αναφέρει, συγκεκριμένα, πως το ΓΣΥ μεταφέρεται από τη *δομή του εκφωνήματος* (utterance type meaning) και όχι από το συγκεκριμένο, παρόλο που μπορεί να ακυρωθεί από το τελευταίο¹²⁵. Ως εκ τούτου, δημιουργείται μια τριμερής διαστρωμάτωση του

---

¹²³ Τα παραδείγματα (71) – (76) ανήκουν στον Bach.

¹²⁴ «Ως εκ τούτου, οι πιο συγκρατημένες μου φιλοδοξίες διαφέρουν παρά σάγκας από μια άλλη προσπάθεια για αναδόμηση της θεωρίας του υπονοήματος του Grice, βλ. Θεωρία Συνάφειας των Sperber και Wilson (1986). Η τελευταία προσφέρει έναν γνωσιακό κανόνα ευρείας γκάμας απ' όπου πηγάζουν όλα τα πραγματολογικά δεδομένα, όπως επίσης και όλα τα δεδομένα σχετικά με την ανθρώπινη αντίληψη, μνήμη κτλ.» Levinson, Stephen C., 2000. *Presumptive Meanings*. Cambridge, Massachusetts, London: The MIT Press. xiv.

¹²⁵ Μία βασική ιδιότητα του ΓΣΥ, που καθιστά την ύπαρξή του απαραίτητη είναι η μη - μονοτονικότητα. Η μη-μονοτονικότητα αφορά στην αναιρεσιμότητα του ΓΣΥ. Έτσι, ένα ΓΣΥ, σε αντίθεση με ένα ΕΣΥ, που εμφανίζεται ως μονοτονικό, μπορεί εύκολα να αναιρεθεί ακόμη και εντός του ίδιου εκφωνήματος, όπως φαίνεται από τα παραδείγματα:

(77) α. Ο Γιάννης έχει δύο παιδιά, αν όχι περισσότερα.

β. Ο Γιάννης έχει δύο παιδιά και ίσως και περισσότερα.

γ. Ο Γιάννης έχει δύο παιδιά και στην πραγματικότητα, τώρα που το σκέφτομαι, ίσως και περισσότερα.

δ. Ο Γιάννης έχει δύο παιδιά: είχε ακόμα δύο από την πρώτη του γυναίκα, αλλά τώρα είναι πια μεγάλα.

ε. Ο Γιάννης έχει δύο παιδιά. Δηλαδή, η Σου λέει ότι έχει τρία, αλλά δεν έχω δει ποτέ το τρίτο κι έτσι αμφιβάλω αν όντως υπάρχει.

νοήματος: νόημα της πρότασης, που αφορά στη γραμματική ανάλυση της πρότασης, νόημα του εκφωνήματος, που αφορά στην πραγματολογική επεξεργασία και είναι αρκετά κοντά σε αυτό που ο Grice καλεί μη φυσικό νόημα και τέλος, νόημα της δομής του εκφωνήματος. Το δε ενδιάμεσο νόημα της δομής του εκφωνήματος δε μπορεί να ενσωματωθεί ως μέρος του νοήματος του εκφωνήματος, καθώς υπάρχει μια κανονικότητα στην εμφάνισή του, γεγονός που το καθιστά ανεπηρέαστο από το εκάστοτε συγκείμενο. Πρόκειται για την *προβλεπόμενη ερμηνεία* (preferred interpretation) ενός εκφωνήματος. Η δε κανονικότητα αυτή στην εμφάνισή του είναι αδύνατο να αγνοηθεί.

(78) Συγκείμενο 1

A: Τι ώρα είναι;

B: Μερικοί από τους καλεσμένους ήδη φεύγουν.

ΓΣΥ: Δε φεύγουν όλοι οι καλεσμένοι ακόμα.

ΕΣΥ: Πρέπει να είναι αργά.

(79) Συγκείμενο 2

A: Πού είναι ο Γιάννης;

B: Μερικοί από τους καλεσμένους ήδη φεύγουν.

ΓΣΥ: Δε φεύγουν όλοι οι καλεσμένοι ακόμα.

ΕΣΥ: Ίσως έχει φύγει.

Στα (78) και (79) το ΓΣΥ παραμένει αμετάβλητο από το συγκείμενο, σε αντίθεση με το Εξειδικευμένο Συνομιλιακό Υπονόημα (ΕΣΥ), το οποίο «εξειδικεύεται» ανά περίπτωση και σύμφωνα πάντα με το εκάστοτε συγκείμενο.

Ως αποδείξεις ότι το ΓΣΥ όχι μόνο υφίσταται, αλλά είναι και αναγκαίο, αναφέρονται δυο τινά: αφ' ενός η φυσική δυσκολία που θέτουν τα όργανα ομιλίας. Η άρθρωση λόγου είναι εξαιρετικά αργή εν συγκρίσει με την ταχύτητα παραγωγής μηνυμάτων εκ μέρους του ανθρώπινου εγκεφάλου και κατά συνέπεια, καθίσταται αναγκαία η μετάδοση περισσότερων νοημάτων σε λιγότερο χρόνο. Προκειμένου να επιτευχθεί η

Το παράδειγμα ανήκει στον Levinson. Βλ. οπ. παρ. Levinson, Stephen. *Presumptive Meanings* (σελ 56).

γρήγορη επικοινωνία μηνυμάτων και να προσπελασθεί η αδυναμία λεξικοποίησης αρνητικού νοήματος, επιστρατεύεται η χρήση τριών αρχών (heuristics)¹²⁶: α) στρατηγική της ποσότητας (quality heuristic), β) στρατηγική της πληροφόρησης (informativeness heuristic) και γ) στρατηγική του τρόπου (manner heuristic). Παρακάτω δίνονται οι τρεις αρχές σε ελεύθερη απόδοση: α) *Ό,τι δεν αναφέρεται ρητά, δεν υπάρχει* (what isn't said, isn't), β) *ό,τι περιγράφεται με απλή διατύπωση, αφορά σε πρωτοτυπικές μορφές* (what is simply described is stereotypically exemplified), γ) *ό,τι περιγράφεται με μη απλή διατύπωση, αφορά σε μη πρωτοτυπικές μορφές* (what's said in an abnormal way, isn't normal) ή αλλιώς *αν η διατύπωση είναι μαρκαρισμένη, είναι μαρκαρισμένη και η κατάσταση στην οποία αναφέρεται* (marked message indicates marked situation).

Προκειμένου να κατασταθούν κατανοητές οι τρεις αρχές, γίνεται χρήση ενός ενιαίου παραδείγματος. Συγκεκριμένα, στην περίπτωση που υπάρχει μπροστά στον ακροατή ένα τραπέζι με γεωμετρικά σχήματα και εκφωνηθεί το «Υπάρχει μια μπλε πυραμίδα πάνω στον κόκκινο κύβο», η πρώτη αρχή παράγει το ισχυρό ΓΣΥ ότι δεν υπάρχει άλλο γεωμετρικό σχήμα πάνω στον κόκκινο κύβο ή μία πυραμίδα άλλου χρώματος. Αν υπήρχε όντως άλλο γεωμετρικό σχήμα ή πυραμίδα άλλου χρώματος πάνω στον κόκκινο κύβο, τότε σύμφωνα πάντα με την πρώτη αρχή του Levinson, θα έπρεπε να υπάρχει άλλη διατύπωση. Εφ' όσον κάτι τέτοιο δεν αναφέρεται, δεν υπάρχει περίπτωση να είναι αληθινό. Η πρώτη αρχή χρησιμεύει ιδιαίτερα στα κλιμακωτού τύπου υπονοήματα, όπου ο αποκλεισμός των επομένων επιπέδων είναι αναγκαίος προκειμένου να καταστεί εφικτή η επικοινωνία του μηνύματος. Εν συνεχεία, στην περίπτωση του εκφωνήματος «Η μπλε πυραμίδα είναι πάνω στον κόκκινο κύβο», τα παραγόμενα ΓΣΥ σύμφωνα με τη δεύτερη αρχή είναι πολλαπλά: η εν λόγω πυραμίδα έχει πρωτοτυπική μορφή με τετράγωνη βάση, εφ' όσον αναφέρεται απλά ως πυραμίδα και όχι ως πυραμίδα κάποιου ιδιαίτερου σχήματος, όπως λόγου χάρη οι πυραμίδες με εξάγωνη βάση. Η βάση της πυραμίδας ακουμπά πάνω στον κόκκινο κύβο χωρίς να μεσολαβεί κάποιο άλλο σχήμα. Σε διαφορετική περίπτωση, θα έπρεπε να χρησιμοποιηθεί κάτι πιο σύνθετο ως διατύπωση από την πρόθεση «πάνω σε». Επίσης, η πυραμίδα υπονοείται ότι ακουμπά με τη βάση της στο κέντρο του κύβου κι

---

¹²⁶ «Ιδού λοιπόν τρεις απλές αρχές που εξυπηρετούν στην προσπέλαση του σκοπέλου που δημιουργείται από τους ρυθμούς άρθρωσης της ανθρώπινης ομιλίας». Βλ. οπ. παρ. Levinson, Stephen. *Presumptive Meanings* (σελ 34).

όχι ισορροπώντας στην κορυφή της ή γέρνοντας στην άκρη και ακουμπώντας μόνο εν μέρει στον κύβο. Στην περίπτωση των δύο πρώτων αρχών, όπως παρατηρείται, παράγονται ισχυρά ΓΣΥ που αποκλείουν μια ευρεία γκάμα άλλων υπονοημάτων, γεγονός που καθιστά αναγκαία την εξισορρόπησή τους από μία τρίτη αρχή, που θα μετριάξει τα παραγόμενα αποτελέσματα. Το εκφώνημα «Το μπλε κυβοειδές τουβλάκι υποστηρίζεται από τον κόκκινο κύβο», όπου το «κυβοειδές τουβλάκι» διαφέρει από τη συνήθη διατύπωση «κύβος» παράγει το ΓΣΥ ότι πρόκειται για μια ιδιαίτερη μορφή τούβλου που θυμίζει κύβο και δεν ανήκει στην ομάδα των πρωτοτυπικών κύβων. Επιπλέον, η χρήση του ρήματος «υποστηρίζεται» υπονοεί ότι δεν είναι κεντρικά τοποθετημένο, όπως θα υπονοούσε το πιο πρωτοτυπικό «πάνω σε»¹²⁷.

Στο (80) ο άντρας που έχει δύο παιδιά δίπλα του αναφέρεται εξίσου στον αδερφό και στον κουνιάδο του ομιλητή. Αν αποφεύγεται η αμφισημία, είναι διότι το *κλιμακωτό ποσοτικό υπονόημα* (Q-scalar implicature) βοηθά εμπλουτίζοντας ώστε να φτάσουμε στο ακόλουθο: ο άντρας με τα δύο παιδιά δίπλα του είναι ο άντρας που έχει ακριβώς δύο παιδιά δίπλα του.

(80) Ο άντρας που έχει δυο παιδιά δίπλα του είναι ο αδερφός μου, ο άντρας που έχει τρία παιδιά δίπλα του είναι ο κουνιάδος μου.

(81) Ο άντρας που έχει *τουλάχιστον* δύο παιδιά δίπλα του είναι ο αδερφός μου, ο άντρας που έχει *τουλάχιστον* τρία παιδιά δίπλα του είναι ο κουνιάδος μου.

(82) Ο άντρας που έχει [ακριβώς] δύο παιδιά δίπλα του είναι ο αδερφός μου, ο άντρας που έχει [ακριβώς] τρία παιδιά δίπλα του είναι ο κουνιάδος μου.

Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και στο (83) παρακάτω, όπου το αγόρι αποκλείεται να είναι ο ίδιος ο Γιάννης λόγω αλληλεπίδρασης του πληροφοριακού υπονοήματος (I[ifformative]-implicature) με το τροπικό υπονόημα (M[anner]-implicature). Από την χρήση της φράσης «το αγόρι» που είναι λιγότερο συγκεκριμένη από το κενό υποκείμενο, καθίσταται σαφές ότι «η χρήση μιας μαρκαρισμένης αναφορικής

---

¹²⁷ Βλ. οπ. παρ. Levinson, Stephen. *Presumptive Meanings* (σελ 31-33).

έκφρασης ...[οδηγεί] στη χρήση μίας μαρκαρισμένης ερμηνείας (marked interpretation), ότι δηλαδή το αγόρι δεν είναι ο Γιάννης»¹²⁸.

(83) Ο Γιάννης είπε ότι [null] κέρδισε στο διαγωνισμό κολύμβησης χτες.

(84) Ο Γιάννης είπε ότι το αγόρι κέρδισε στο διαγωνισμό κολύμβησης χτες.

Όσον αφορά στη δείξη, στο (85) η μη χρήση της λέξης αύριο ως *σημασιολογικά πιο πληροφοριακής δεικτικής έκφρασης* (semantically more informative deictic expression) αποκλείει το γεγονός ο ομιλητής να αναφέρεται στην επόμενη μέρα.

(85) (το παρακάτω εκφωνείται κάποιο Σάββατο, συνεπώς <αύριο, Κυριακή>)

Θα πάμε στην εκκλησία την Κυριακή.

Κυριακή +> ~ αύριο

Παρακάτω παρουσιάζεται μία στένωση στο εκφώνημα (86) λόγω ποσοτικού υπονοήματος (Q-narrowed utterance), ενώ στο (87) λόγω πληροφοριακού υπονοήματος (I-narrowed utterance).

(86) Ο Γιάννης έκοψε το δάχτυλό του.

Ο Γιάννης [δεν] έκοψε τον [αντίχειρά] του

(87) Έφαγε δύο αυγά [κότας] για πρωινό σήμερα το πρωί ¹²⁹.

Αν και το ΓΣΥ του Levinson εμφανίζεται να τοποθετείται στο ίδιο ακριβώς σημείο της αρχιτεκτονικής του νοήματος, εντούτοις εντοπίζεται μία σημαντική λειτουργική διαφορά: το ΓΣΥ του Levinson εμφανίζεται έτσι να προηγείται της απόδοσης των τιμών αληθείας σε μία πρόταση. Αυτό καθιστά απαραίτητη την αναθεώρηση της συνολικής αρχιτεκτονικής του νοήματος. Με τα νέα δεδομένα μπορούμε να μιλάμε για προσημασιολογία (presemantics), όπως αναφέρεται από τον Huang, η οποία

---

¹²⁸ Βλ. οπ. παρ. Huang, Yan. Pragmatics (σελ 233)

¹²⁹ Τα παραδείγματα (80) – (87) ανήκουν στον Levinson.

«καθορίζει εν συνεχεία το περιεχόμενο των τιμών αληθείας μίας εκφωνούμενης πρότασης»¹³⁰.

---

¹³⁰ Βλ. οπ. παρ. Huang, Yan. Pragmatics (σελ 236).

2. Συγκεντρωτικός πίνακας θεωριών

Οι θεωρίες που παρουσιάστηκαν εμφανίζονται συγκεντρωτικά στον ακόλουθο πίνακα¹³¹:

(88)

	Σημασιολογική αναπαράσταση (Semantic Representation)	Δεικτικά και επίλυση αναφοράς (anaphora resolution)	Ελάχιστη πρόταση (minimal proposition)	Προσαναζημένη πρόταση (enriched proposition)	Επιπρόσθετη πρόταση (additional proposition)
Grice					Υπονόημα
		Λεγόμενο			
Θεωρία Συνάφειας		Ανάπτυγμα			Υπονόημα
Carston		Ανάπτυγμα			Υπονόημα
		Λεγόμενο			
Recanati		Πραγματολογικά εμπλουτισμένο λεγόμενο (pragmatically enriched said)			Υπονόημα
Bach	Λεγόμενο		Υπαινικτικό Περιεχόμενο		Υπονόημα
Levinson	Λεγόμενο				
		Υπονόημα			

Σημασιολογία

Πραγματολογία

¹³¹ Ο πίνακας που εμφανίζεται εδώ αποτελεί συγκερασμό των σχετικών συγκεντρωτικών πινάκων των θεωριών των Levinson και Huang. Συγκεκριμένα, βασίζεται στον πίνακα του Huang με τον εμπλουτισμό της παραμέτρου του λεγομένου. Βλ. οπ. παρ. Levinson, Stevens. 2000. 195./ Huang, Yan. 2007 (σελ 241).

Παρατηρούνται τα εξής:

α) το λεγόμενο εμφανίζεται ευρύτερο και με πραγματολογική εμπλοκή αν αντιθέσει με την αρχική Γκραϊσιανή σύλληψη σε όλες τις υπόλοιπες θεωρήσεις. Συνεπώς, μπορούμε να μιλάμε για πιθανό σφάλμα στη σύλληψη του Grice, για ένα λεγόμενο μη επαρκώς προσδιορισμένο, εφ' όσον δεν εντοπίστηκε το πλήρες εύρος των παραδειγμάτων που περιλαμβάνει. Το λεγόμενο, όπως εμφανίζεται στα παραδείγματα που αναλύθηκαν ως τώρα, δεν δύναται να αποκλείει την πραγματολογική διείσδυση.

β) ενδιάμεσο επίπεδο νοήματος μεταξύ λεγόμενου – υπονόηματος εντοπίζουν οι θεωρητικοί της Συνάφειας, η Carston, ο Recanati και ο Bach, σε αντίθεση με το Levinson, που επιμένει στο αρχικό Γκραϊσιανό μοντέλο. Έτσι, ενώ όλοι εμφανίζονται να αναγνωρίζουν την πραγματολογική διείσδυση, εντούτοις της αποδίδουν διαφορετική χροιά, με τους μεν πρώτους να εισάγουν νέο επίπεδο νοήματος, το δε Levinson, να επιμένει πως απλά πρόκειται για άλλο ένα υπονόημα.

γ) ο Bach προεκτείνει το λεγόμενο κατατάσσοντας σε αυτό τα δεικτικά και την επίλυση αναφοράς,

δ) ως μεγαλύτερης έκτασης υπονόημα εμφανίζεται αυτό του Levinson, που περιλαμβάνει τόσο τα δεικτικά, την επίλυση αναφοράς, την ελάχιστη και την προσαυξημένη πρόταση, αλλά και την επιπρόσθετη πρόταση που εντοπίζουν όλοι οι υπόλοιποι.

ε) η φιλοδοξία του Grice για το υπονόημα να περιλαμβάνει την επιπρόσθετη πρόταση δεν εισακούγεται από τους μεταγενέστερους του, πλην του προαναφερθέντος Levinson, που την παραδίδουν στα χέρια της πραγματολογικής επεξεργασίας μεν, στο ενδιάμεσο επίπεδο νοήματος δε.

στ) προβληματίζει η επικάλυψη που συναντάται σε Carston και Levinson όσον αφορά στο λεγόμενο – ανάπτυγμα στην πρώτη περίπτωση και στο λεγόμενο – υπονόημα στη δεύτερη. Συγκεκριμένα, τόσο η Carston, όσο και ο Levinson αναθέτουν τα δεικτικά, την επίλυση αναφοράς και την ελάχιστη πρόταση σε από κοινού δικαιοδοσία στο λεγόμενο και το ανάπτυγμα ή στο λεγόμενο και το υπονόημα, γεγονός που

υποδεικνύει την ανάγκη περαιτέρω έρευνας προκειμένου να εξακριβωθεί με σαφήνεια σε ποιες περιπτώσεις βρισκόμαστε στο ένα ή το άλλο επίπεδο νοήματος.

ζ) το λεγόμενο στους Grice, Carston και Levinson εμφανίζεται τόσο προϊόν σημασιολογικής, όσο και πραγματολογικής επεξεργασίας,

η) το λεγόμενο σε καμία από τις παραπάνω προσεγγίσεις πλην αυτής του Grice δεν συνιστά πλήρη πρόταση. Χαρακτηριστική είναι άλλωστε η ονομασία του από τους θεωρητικούς της Συνάφειας ως «ατελούς λογικής μορφής», από το Recanati ως «ασαφές προτασιακό τμήμα» και το Bach ως «προτασιακή ρίζα». Προκειμένου να μετατραπεί η ατελής πρόταση σε πλήρη χρησιμοποιούνται παρόμοιες διαδικασίες από προσέγγιση σε προσέγγιση με ελάχιστονες διαφορές στις ονομασίες τους: έτσι, ο «κορεσμός» των θεωρητικών της Συνάφειας και του Recanati συμπίπτει με τη «συμπλήρωση» του Bach και τη «διεύρυνση της έλλειψης» του Levinson, ο «ελεύθερος εμπλουτισμός» των θεωρητικών της Συνάφειας και του Recanati με την «επέκταση» του Bach και τη «στένωση της γενικότητας» του Levinson, η «ad hoc κατασκευή έννοιας» των θεωρητικών της Συνάφειας με τη «σημασιολογική μεταφορά» του Recanati.

θ) γενικότερα: η προσέγγιση του Bach εμφανίζεται οικονομικότερη, αφού μόλις με δύο διαδικασίες καταλήγει στην εμπλουτισμένη πρόταση. Το ίδιο ισχύει και τη θεωρία του Recanati, με επιπλέον πλεονέκτημα τη διατήρηση της διττής διάκρισης κατά Grice σε λεγόμενο – υπονόημα. Αν ακολουθηθεί όμως, ο κανόνας του ζυραφιού του Όκαμ, πως οι θεωρητικές οντότητες δεν πολλαπλασιάζονται άνευ αναγκαιότητας, η θεωρία του Levinson υπερτερεί εφ' όσον παρουσιάζει ένα μοντέλο που θέτει λιγότερα επίπεδα αναπαράστασης¹³².

---

¹³² Βλ. οπ. παρ. Huang, Yan. 2007 (σελ 241).

Δ) ΠΗΓΕΣ

1. Βιβλιογραφία

- Anscombre, Jean-Claude και Ducrot, Oswald. 1983. *L'argumentation dans la langue*. Brussels, Mardaga.
- Asher, Nicholas και Lascarides, Alex. 1995. Lexical disambiguation in a discourse context. Στο *“Journal of Semantics”*, Τόμος 12. 69-108.
- Asher, Nicholas και Lascarides, Alex. 1998. The semantics and pragmatics of presupposition. Στο *“Journal of Semantics”*, Τόμος 15 : 239-300.
- Asher, Nicholas και Lascarides, Alex. 2003. *Logics of Conversation*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Atlas, Jay David. 1977. Negation, Ambiguity and Presupposition. Στο *“Linguistics and Philosophy”*. Τόμος 1.
- Atlas, Jay David. 1989. *Philosophy Without Ambiguity*. New York. Oxford University Press.
- Atlas, Jay. 2005. *Logic, Meaning, and Conversation: Semantical Underdeterminacy, Implicature, And Their Interface*. Oxford, Oxford University Press.
- Atlas, Jay David. Υπό έκδοση. Essay on Cappelen/Lepore 2005 Ver. 11. Στο *“Essays on Insensitive Semantics”*. Επιμ. G. Preyer. Oxford University Press. (βλ. παρακάτω Δικτυογραφία)
- Austin, John L. 1961. “Performative Utterances”. Στο *The Philosophy of Language*, Επιμ. J.O. Urmson and J. Warnock. Oxford, Oxford University Press.
- Bach, Kent. 1999. “The myth of conventional implicature”. Στο *“Linguistics and Philosophy”*. Τόμος 22. 327-366.
- Bach, Kent. 1999. “The Semantics – Pragmatics Distinction: What It Is and Why It Matters”. Στο *The Semantics – Pragmatics Interface from Different Points of View*. Επιμ. K. Turner. Oxford, Elsevier. 65-84.
- Bach, Kent. 2004. “Minding the Gap”. Στο *The Semantics – Pragmatics Distinction*. Επιμ. C. Bianchi. CLSI. 27-43.
- Bach, Kent. 2006. “Implicature VS Explicature: What's the difference?”. Άρθρο δημοσιευμένο στο Εργαστήριο στην *“Explicit Communication”* προς τιμήν της R. Carston, Granada May 31- June 2.

- Bach, Kent, 2005. "Context ex Machina". Στο "*Semantics versus Pragmatics*".
Επιμ. Z.G. Szabo. Oxford, University Press. 15-44.
- Bar – Hillel, Yelloshua. 1971. Out of the pragmatic wastebasket. Στο "*Linguistic Inquiry*". Τόμος 2. 401- 407.
- Blutner, Reinhard και Zeevat, Henk. 2003. *Optimality Theory and Pragmatics*.
London, Palgrave.
- Cappelen Herman και Lepore, Ernest 2005. *Insensitive Semantics: A Defence of
Semantic Minimalism and Speech Act Pluralism*. Oxford, Blackwell.
- Carston, Robyn, 2004. "Relevance Theory and the Saying/ Implicating Distinction".
Στο "*The Handbook of Pragmatics*". Επιμ. L.R. Horn and G. Ward. Oxford,
Blackwell. 633-656.
- Carston, Robyn, 2004. "Explicature and Semantics". Στο "*Semantics: A Reader*".
Επιμ. S. Davis and B. Gillon. Oxford, Oxford University Press. 817-845.
- Clark, Herbert H. 1977. *Bridging*. Στο *Thinking: Readings in Cognitive Science*.
Επιμ. P. Johnson-Laird και P. Wason. Cambridge, Cambridge University Press. 411-
420.
- Clark, Herbert. 1993. *Arenas of Language Use*. Stanford, CA, CSLI.
- Clark, Herbert. 1996. *Using Language*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Dascal, Marcelo. 1981. Contextualism. Στο "*Possibilities and Limitations of
Pragmatics*". Επιμ. H. Parret, M. Sbisà & J. Verschueren. Amsterdam, John
Benjamin.
- Davis, Steven, 1998. "Linguistic Semantics, Philosophical Semantics and
Pragmatics". Στο "*Philosophia*". Τόμος 18. Τεύχος 4. 357-370.
- Ducrot, Oswald. 1984. *Le Dire et le Dit*. Paris, Minuit.
- Fauconnier, Gilles. 1975. Pragmatic scales and logical structure. Στο "*Linguistic
Inquiry*". Τόμος 6. 353-375.
- Fauconnier, Gilles. 1985. *Mental Spaces: Aspects of Meaning Construction in
Natural Language*. Cambridge MA, MIT Press, Bradford Books.
- Fauconnier, Gilles. 1997. *Mappings in Thought and Language*. Cambridge,
Cambridge University Press.
- Fromkin, Victoria and Rodman, Robert, 1998. *An Introduction to Language*,
Harcourt Brace College Publishers.
- Gazdar, Gerald. 1979. *Pragmatics: Implicature, Presupposition and Logical Form*.
London, Academic Press.

- Grice, Paul H., 1989. *Studies in the Way of Words*. (Κεφ. 2: Logic and Conversation, Κεφ. 14: Meaning). Cambridge: Harvard University Press.
- Harnish, Robert Michael. 1976. Logical form and implicature. Στο “*An Integrated Theory of Linguistic Ability*”. Επιμ. T. Bever, J. Katz, & D.T. Langendoen. 313-391. New York, Crowell. Ανατύπωση στο Davis 1991. 316-364.
- Harnish, Robert Michael. 1994. Mood, meaning and speech acts. Στο *Foundations of Speech-Act Theory: Philosophical and Linguistic Perspectives*. Επιμ. S. Tsohatzidis. 407-459. London, Routledge.
- Hobbs, Jerry. 1979. Coherence and coreference. *Cognitive Science*. 27-90.
- Hobbs, Jerry. 1985. On the coherence and structure of discourse. CSLI Report 85-37. Menlo Park, California.
- Hobbs, Jerry. 2004. Abduction in natural language understanding. Στο “*Handbook of Pragmatics*”. Επιμ. L. Horn & G. Ward. 724-741.
- Hobbs, Jerry & Stickel, Mark & Appelt, Douglas & Martin, Paul. 1993. Interpretation as abduction. *Artificial Intelligence*. Τόμος 63. 69-142.
- Horn, Laurence R. 1989. *A Natural History of Negation*. Chicago, Chicago University Press
- Horn, Laurence R. 1992. The said and the unsaid. SALT II: Πρακτικά του Δεύτερου Συνεδρίου στη Σημασιολογία και τη Γλωσσολογική Θεωρία. 163-202. Columbus OH, Ohio State University Linguistics Department.
- Horn, Laurence R. 1996. Presupposition and implicature. Στο “*The Handbook of Contemporary Semantic Theory*”. Επιμ. S. Lappin. Oxford, Blackwell. 299-320.
- Horn, Laurence R. 2000. From IF to IFF: Conditional perfection as pragmatic strengthening. Στο “*Journal of Pragmatics*”. Τόμος 32. 289-326.
- Horn, Laurence R. 2004. “Implicature”. Στο “*The Handbook of Pragmatics*”. Επιμ. L. Horn and G. Ward. Oxford, Blackwell. 3-28.
- Horn, Laurence R. 2005. The Border wars: A neo-Gricean perspective. Στο “*Where Semantics Meets Pragmatics*”. Επιμ. K. Turner & K. von Heusinger. Amsterdam, Elsevier.
- Horn, Laurence R., 2007. “Neo- gricean Pragmatics: A Manichaeian Manifesto”. Στο *Pragmatics*. Επιμ. N. Burton- Roberts Pallgrave Macmillan. 158-183.
- Huang, Yan. 2007. *Pragmatics*. Oxford, Oxford University Press.
- Hurford, James και Heasley, Brendan. 1983. *Semantics: a course book*. Cambridge, Cambridge University Press.

- Καλοκαιρινός, Αλέξης. 2000-2014. Σημειώσεις Σημασιολογίας. Ρέθυμνο, Αυτοέκδοση - Καλοκαιρινός Αλέξης.
- Καλοκαιρινός, Αλέξης. 2010. Γλωσσολογία και Ποιητική. Αθήνα, Νήσος.
- Kasher, Asa. 1976. Conversational maxims and rationality. Στο *“Language in Focus: Foundations, Methods and Systems”*. Επιμ. του ιδίου. Dordrech, Reidel. 197-211. Ανατύπωση στο Kasher 1998, Τόμος 4. 181-214.
- Kasher, Asa. 1982. Gricean inference revisited. Στο *“Philosophica”*. Τόμος 29. 25-44.
- Kasher, Asa. 1984. Pragmatics and the modularity of mind. Στο *“Journal of Pragmatics”*. Τόμος 8. 539-557. Αναθεωρημένη επανέκδοση στο Davis 1991. 567-582.
- Kasher, Asa. 1998. Pragmatics: Critical Concepts. Επιμ. του ιδίου. Τόμοι 1-5. London, Routledge.
- Katz, Jerrold. 1977. Propositional Structure and Illocutionary force. New York, Crowell.
- Kripke, Saul. 1977. Speaker’s Reference and Semantic Reference. Στο *“Midwest Studies in Philosophy”*. Τόμος 2. 255-276.
- Levinson, Stephen. 1983. Pragmatics. Cambridge, Cambridge University Press.
- Levinson, Stephen. 1987. Minimization and conversational inference. Στο *“The Pragmatic Perspective”*. Επιμ. J. Verschueren & M. Bertuccelli-Papi. Amsterdam, J. Benjamins. 61-129.
- Levinson, Stephen. 2000. Presumptive Meanings: The Theory of Generalized Conversational Implicature. Cambridge MA, MIT Press.
- Lewis, David. 1979. Scorekeeping in a language game. Ανατύπωση στο David Lewis 1983. Philosophical Papers Τόμος 1. 233-249. New York, Oxford University Press.
- Lewis, David. 1983. Philosophical Papers. Τόμος 1. New York, Oxford University Press.
- Neale, Stephen. 1990. Descriptions. Cambridge, MA, MIT Press.
- Neale, Stephen. 1992. Paul Grice and the philosophy of language. Στο *“Linguistics and Philosophy”*. Τόμος 15. 509-559.
- Neale, Stephen. 2004. This, that and the other. Στο *“Descriptions and Beyond: An Interdisciplinary Collection of Essays on Definite and Indefinite Descriptions and*

Other Related Phenomena". Επιμ. A. Bezuidenhout & M. Reimer. Oxford, Oxford University Press.

- Neale, Stephen. Υπό έκδοση. *Linguistic Pragmatism*. Oxford, Oxford University Press.

- Recanati, François, 2004. "Pragmatics and Semantics". Στο "*The Handbook of Pragmatics*". Επιμ. L. R. Horn, G. Ward. Oxford, Blackwell. 442-462.

- Recanati, François, 2004. *Literal Meaning*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Recanati, François, 2005. "Literalism and Contextualism: Some Varieties". Στο "*Contextualism in Philosophy. Knowledge, Meaning and Truth*". Επιμ. G. Preyer and G. Peter. Oxford University Press. 171-196.

- Saeed, John I., 2009. *Semantics*. Chichester, West Sussex, Wiley Blackwell.

- Searle, John. 1978. "Literal Meaning". *Erkenntnis*. Τόμος 13. Τεύχος 1. 207-224.

- Searle, John R., 2007. "What is language: Some Preliminary Remarks". Στο "*John Searle's Philosophy of Language: Force, Meaning and Mind*". Επιμ. S. Tsohatzidis. Cambridge University Press. 15-45.

- Sperber, Dan and Wilson, Deirdre, 2004. "Relevance Theory". Στο "*The Handbook of Pragmatics*". Επιμ. L. Horn και G. Ward. Oxford, Blackwell. 607-632.

- Sperber, Dan και Wilson, Deirdre. 2005. Pragmatics. Στο "*Oxford Handbook of Philosophy of Language*". Επιμ. F. Jackson και M. Smith.

- Strawson, Peter. 1950. "On Referring". Στο "*Mind*", Τεύχος 59. 320 – 344.

- Stalnaker, Robert. 1974. Pragmatic presuppositions. Στο "*Semantics and Philosophy*". Επιμ. Milton Munitz και Peter Unger. New York, New York University Press. Ανατύπωση στο Stalnaker 1999. 47-62.

- Stalnaker, Robert. 1999. *Context and Content: Essays on Intentionality in Speech and Thought*. Oxford University Press, Oxford.

- Sweetser, Eve. 1990. *From Etymology to Pragmatics: Metaphorical and Cultural Aspects of Semantic Structure*. Cambridge, Cambridge University Press.

- Travis, Charles. 1975. *Saying and Understanding*. Oxford, Blackwell.

- Travis, Charles. 2001. *Unshadowed Thought: Representation in Thought and Language*. Cambridge, MA, Harvard University Press.

- van der Auwera, Johan. 1981. *What do we Talk about When we Talk? Speculative Grammar and the Semantics and Pragmatics of Focus*. Amsterdam, John Benjamins.

-van der Auwera, Johan. 1985. *Language and Logic. A Speculative and Condition-Theoretic Study*. Amsterdam, John Benjamins.

- van der Auwera, Johan. 1997. Conditional perfection. Στο *“On Conditionals Again”*. Επιμ. A. Athanasiadou και R. Dirven. Amsterdam, John Benjamins. 169-190.
- van Rooy, Robert. 1999. Questioning to resolve decision problems. Στο *“Proceedings of the Twelfth Amsterdam Colloquium”*. Επιμ. P. Dekker. Amsterdam, ILLC.
- Vanderveken, Daniel. 1990-91. *Meaning and Speech Acts*. Cambridge, Cambridge University Press.

2. Δικτυογραφία

- http://www.phon.ucl.ac.uk/home/PUB/WPL/02papers/wilson_sperber.pdf

Πρόσβαση 26/08/12.

- http://www.phon.ucl.ac.uk/home/PUB/WPL/02papers/wilson_sperber.pdf

Πρόσβαση 04-09-12.

- https://www.academia.edu/6827834/Semantics-pragmatics_interface_2010 .

Πρόσβαση 17/10/15.

- <http://www.sa.aegean.gr/canakis/Courses%20offered/Pragmatics/J.%20Thomas-chapter%201.htm> .

Πρόσβαση 25/10/2015.

- <http://people.ds.cam.ac.uk/kmj21/Borg.pdf> .

Πρόσβαση 26/10/2015.

- http://williamstarr.net/teaching/speech_acts/Stalnaker-2002-Common_Ground.pdf

Πρόσβαση 09/11/2015.

- http://pages.pomona.edu/~jda14747/Atlas_RemarksOnCappelenLeporeMarch2007.pdf

Πρόσβαση 20/11/2015.

<http://www.dan.sperber.fr/?p=117>

Πρόσβαση 05/12/15.

<http://users.uoi.gr/gjxydo/lexicon/glossary.html>.

Πρόσβαση 10/01/16.